

Latvijas Universitāte
Pedagoģijas, psiholoģijas un mākslas fakultāte

**IMIGRANTU UN REMIGRANTU BĒRNU
INTEGRĀCIJA SKOLĀ**

MAĢISTRA DARBS

Autore: Linda Polačenko

Stud.apliec.lp16016

Darba vadītājs: Dr.oec., profesors Andrejs Geske

RĪGA 2017

ANOTĀCIJA

Maģistra darba mērķis ir noteikt imigrantu un remigrantu bērnu integrēšanai izglītības iestādēs nepieciešamos atbalsta pasākumus, atklājot skolu darbinieku un skolotāju viedokli par darba specifiku un problēmām darbā ar šiem bērniem un saskarsmē ar viņu vecākiem.

Darba teorētiskajā daļā veikta teorētisko nostādņu par remigrantu un imigrantu bērnu integrāciju skolās izpēte un analīze. Raksturotas migrācijas tendences pasaulē, Latvijā imigrējušo un remigrējušo iedzīvotāju specifika un vajadzības. Pētīti pielietotie atbalsta pasākumi darbā ar imigrantu un remigrantu bērnu integrāciju Latvijas un citu valstu skolās.

Darba empīriskajā daļā, izmantojot daļēji strukturētas intervijas, veikts pētījums par skolotāju darbu ar imigrantu un remigrantu bērniem skolā. Empīriskās daļas mērķis ir izzinot skolotāju, kuriem ir konkrēta pieredze darbā ar imigrantu un remigrantu bērniem skolā viedokļus par šī darba pozitīvajiem un negatīvajiem aspektiem, izvērtēt ieteicamo rīcību izmaiņu veikšanā, sagatavojot augsni sekmīgai imigrantu un remigrantu skolēnu apmācībai un integrēšanai skolā.

Maģistra darba izvirzītais jautājums ir: Kādi atbalsta pasākumi ir nepieciešami izglītības iestādēm, lai pilnveidotu darbu ar imigrantu un remigrantu bērniem?

Atslēgas vārdi: bērni imigranti, bērni remigranti, integrācija, atbalsta pasākumi.

ABSTRACT

The purpose of these master theses is to define the necessary support tasks for integration of immigrants' and remigrants' children into local educational institutions, revealing the opinion of teachers and other employees of particular educational institution on specifics and the problems that occur in work with these children and communication with their parents.

The theoretical part of thesis consists of research and analysis on theoretical position to integration of immigrants' and remigrants' children into local educational institutions. The migration trends in world are described as well as specifics and needs of population immigrating and remigrating to Latvia. The thesis studies the used support arrangements in work with the integration of the children of immigrants and remigrants into educational institutions of Latvia and other countries.

The empirical part of thesis presents the research on teachers' work with immigrants' and remigrants' children in educational institutions, conducted through partly structured interviews. The goal of empirical part of these theses is to evaluate the necessary actions for implementing change, preparing the foundations for successful education and integration of immigrant and remigrant pupil within local educational institutions, through collecting the information on positive and negative aspects of work with immigrant and remigrant pupil in schools from the teachers with particular experience.

The question of master theses is: What kind of support arrangements are needed in educational institutions to improve the work with immigrant and remigrant children?

Key words: immigrant children, remigrant children, integration, support arrangements.

SATURS

Ievads	5
1. Migrācijas tendences pasaulē, Latvijā imigrējušo un remigrējušo iedzīvotāju specifika un vajadzības	9
2. Atbalsts darbam ar imigrantu un remigrantu bērnu integrāciju Latvijas un citu valstu skolās	25
2.1. Iepriekš apgūto zināšanu un apmācības valodas zināšanu līmeņa izvērtēšana.....	27
2.2. Atbalsts valodas apguvei.....	29
2.3. Iebraucēju dzimtās valodas un kultūras apguve.....	31
2.4. Informācijas par izglītības iespējām sniegšana, speciāla palīgpersonāla pieejamība un tulka pakalpojumu nodrošināšana, atbalsts sadarbībai ar skolēna ģimeni.....	32
2.5. Pedagogu speciāla apmācība un sagatavošana darbam ar imigrantu bērniem un skolēnu skaita klasē samazināšana.....	35
Teorētiskās daļas secinājumi.....	41
3. Skolotāju darbs ar imigrantu un remigrantu bērniem skolā.....	43
Secinājumi.....	55
Ieteikumi	59
Nobeigums	61
Izmantotā literatūra un avoti	63
Pielikumi	71
<i>1.pielikums.</i> Teksta apstrāde analizējot respondentu atbildes uz pirmās grupas pirmo jautājumu (fragments).....	72
<i>2.pielikums.</i> Teksta apstrāde analizējot respondentu atbildes uz piektās grupas jautājumiem (fragments).....	75
<i>3.pielikums.</i> Interviju jautājumi.	76

IEVADS

Iedzīvotāju migrācija, kas saistīta ar atšķirīgām nodarbinātības iespējām, ienākumiem, demogrāfiskajām atšķirībām, pieejamiem transporta pakalpojumiem, informācijas pieejamību, un nestabilajiem politiski ekonomiskajiem apstākļiem dažādās valstīs, ir kļuvusi par ikdienišķu parādību. Pasaules valstis un ģeogrāfiskie reģioni kļūst savstarpēji ciešāk saistīti, arī viens no otra vairāk atkarīgi, tas saistīts ar ekonomiskām, tehnoloģiju, politiskām un sociālām izmaiņām un to sauc par pasaules globalizāciju (Šumilo, 2010; Margēviča, Samusēviča, Iliško, Kravale-Prauliņa, Rimšāne, 2010; Zaķe, Ose, Lazda-Mazula, Viša, 2011).

Eiropas politika mūsdienās tiek balstīta uz liberālisma idejām, tās vērtības ir demokrātija, brīvā tirgus attiecības un atvērta sabiedrība, kā arī kultūras individuālisms (Ostrovskā, Daukste, b.g). Latvija, kā Eiropas Savienības dalībvalsts, pievienojas šiem uzskatiem, kaut arī tas nav viegls ceļš, ir uzņēmusies saistības un piemēro dažādus pasākumus imigrantu integrēšanai sabiedrībā, kā arī apzinās nepieciešamību rīkot atbalsta pasākumus Latvijas valstspiederīgo remigrācijas veicināšanai. Daļa no tiem attiecas uz atbilstošu apstākļu radīšanu imigrantu un remigrantu bērnu integrēšanai izglītības iestādēs.

Latvijas izglītības sistēma atrodas pārmaiņu procesā un šobrīd vēl nav sagatavota starpkultūru izglītošanas darbam (Pičukāne, 2013). Starpkultūru izglītībai jānodrošina vienlīdzīgas izglītošanās iespējas visiem bērniem, neatkarīgi no viņu rases, sociālās vai etniskās piederības. Tai jāsekmē iecietība, izpratne par kopīgo un atšķirīgo dažādu kultūru cilvēku pasaules uzskatos, vērtībās un attieksmēs (Margēviča, Samusēviča, Iliško, Kravale-Prauliņa, Rimšāne, 2010). Šobrīd viss notiek nedaudz eksperimentālā veidā. Tiek meklēti atbilstošākie risinājumi. Katrs skolotājs, atbilstoši savam godaprātam, veltī uzmanību, pārsvarā gadījumu mācību gada vidū klasē ieradušamies cittautietim, vai “nelatviskajam” latvietim, kuru valsts valodas zināšanas ir ļoti vājas, vai tādu nav vispār, kā arī saziņa ar viņu vecākiem, šī paša iemasla dēļ, ir apgrūtināta. Tad liela daļa panākumu balstās uz tādiem faktoriem, kā paša skolēna ieinteresētība mācību procesā, vēlmē apgūt valodu un iekļauties sabiedrībā, un arī viņu vecāku iesaistīšanās un ieinteresētības, skolotāja individuālā darba ar bērnu, atbalsta no skolas vadības un atbalsta personāla, skolotāju savstarpējās

sadarbības. Rodas nepieciešamība mainīt, gan skolotāju sākotnējās profesionālās apmācības, gan profesionālās pilnveides saturu, kā arī veidot jaunus, atbilstošus mācību materiālus (Eurydice, 2012). Skolotājiem jāklūst elastīgiem, jāpaplašina redzesloks un zināšanas, jāmeklē jaunas metodes, jāapgūst svešvalodas, jāmeklē veids kā paralēli apmācīt, kā strādāt, kā audzināt. Skolotājam jāspēj ne vien pašam darboties multikulturālā klasē, bet arī savi audzēkņi jāgatavo dzīvei starpkultūru vidē (Irbīte, Zelmane, 2016). Latvijas sabiedrības tolerances līmenis diemžēl ir visai zems, cilvēki mēdz būt aizspriedumaini, pastāv dažādi stereotipiski uzskati par dažādu tautību un reliģiju cilvēkiem, daudzu uzskati mēdz būt pat rasistiski. Protams, arī skolotāju vidū atrodas cilvēki, kuri nespēj, neprot pieņemt citādo, kaut arī pedagogiem būtu jābūt tieši tai profesijai, kura ir vissaprotošākā un tolerantākā. (IAC, 2016) Tādēļ šis ciltautiešu iesaistīšanas process ir jo sarežģītāks.

Gan kopš otrā pasaules kara, gan kopš Latvijas valsts neatkarības atjaunošanas arī no Latvijas bēgļu gaitās vai arī labākas dzīves meklējumos ir devusies liela daļa Latvijas iedzīvotāju. Dažkārt, no Latvijas emigrējušie citā valstī veido ģimeni. Tomēr ir cilvēki, kuri nolemj atgriezties Latvijā, kopā ar saviem nu jau citā valstī dzimušajiem bērniem, kuri nereti ir skolas vecumā, kuru izglītošanās ir uzsākta citā valstī un citā valodā. Remigranti – Latvijas valstspiederīgie emigranti, kas atgriežas uz dzīvi Latvijā.

Akadēmiskajā literatūrā angļu valodā biežāk lietotajiem apzīmējumiem *return migration*, *return migrant* vai *returnee* nav tieša tulkojuma latviešu valodā. Publiskajā telpā Latvijā pašlaik tiek lietoti vārdi «*reemigranti*» un «*reemigrācija*». Taču tas attiecas uz cilvēkiem, kuri atkārtoti emigrē (reemigrē) no savas izcelsmes vai jaunās mītnes zemes. Tādēļ, pareizāk būtu lietot vārdu «*remigranti*» un «*remigrācija*». Šie jēdzieni ir atbilstoši pēc vārda loģikas un semantiskās nozīmes, un sakrīt ar terminu angļu valodā (Mieriņa, 2015).

Arī darbs ar remigrējošo latviešu bērniem nav vienkāršs. Šie bērni ir dzimuši un auguši pilnīgi atšķirīgā vidē, skolojušies atšķirīgās izglītības sistēmās, kurās darba organizācijas formas, mācību metodes, prasību līmenis, arī savstarpējās attiecības starp skolēniem un skolotājiem ir pilnīgi citādākas nekā Latvijas skolās. Mainās skolotāja darba specifika, tagad mācību stundas jāgatavo ne tikai vietējo bērnu jau tā atšķirīgajiem zināšanu līmeņiem, bet vēl arī ciltautiešu imigrantu un remigrantu

atšķirīgajām vajadzībām. Realitātē, viss ir sācies it kā no otra gala, vispirms ir ieradušies skolēni, kuru vajadzības nav apzinātas, ir tikai vēlme viņus integrēt, iesaistīt, apmācīt. Tomēr, ko un kā darīt, vēl nav izgudrots.

Tādēļ ir aktuāli izpētīt un noskaidrot, kāda ir situācija Latvijas skolās, kurās tiek uzņemti un apmācīti latviešu remigrantu un cittautiešu imigrantu bērni, kāda ir dažādu citu Eiropas valstu pieredze, kas ir nepieciešams, lai šis darbs būtu kvalitatīvs, lai būtu iespējams sasniegt labus rezultātus, kādas ir galvenās problēmas, kā tās risināt?

Maģistra darba teorētiskajā daļā tiek aplūkotas iedzīvotāju migrācijas tendences un cēloņi, pētīti imigrācijas galvenie faktori Latvijā, un nepieciešmie pasākumi, imigrantu integrēšanas procesā. Tiek pētīti Latvijas valstspiederīgo remigrācijas iemesli un remigrantu integrācijas veicināšanai nepieciešamie atbalsta pasākumi. Darbā tiek aplūkota dažādu Eiropas valstu pieredze remigrantu un imigrantu bērnu integrēšanas procesā izglītības iestādēs.

Empīriskajā pētījumā tiek noskaidrots skolotāju, kuri strādā ar cittautiešu imigrantu un latviešu remigrantu bērniem, viedoklis par šī darba veikšanai nepieciešamo iepriekšējo sagatavotību, par to, kas ir veiksmīga darba pamatā, kas ir tie faktori, kuru dēļ, rodas grūtības veiksmīgai apmācībai, un kādi ir šo skolotāju priekšlikumi situācijas uzlabošanai.

Darba mērķis ir noteikt imigrantu un remigrantu bērnu integrēšanai izglītības iestādēs nepieciešamos atbalsta pasākumus, atklājot skolu darbinieku un skolotāju viedokli par darba specifiku un problēmām darbā ar šiem bērniem un saskarsmē ar viņu vecākiem.

Uzdevumi:

1. Teorētisko nostādņu par migrācijas tendencēm pasaulē, Latvijā imigrējušo un remigrējušo iedzīvotāju specifiku un vajadzībām izpēte un analīze.
2. Teorētisko nostādņu par atbalsta pasākumiem darbā ar imigrantu un remigrantu bērnu integrāciju Latvijas un citu valstu skolās izpēte un analīze.
3. Pētījuma veikšana (intervijas) Rīgas skolā, kurā mācās imigrantu un remigrantu bērni, par pedagoģiskā darba specifiku.
4. Rezultātu apkopojums, problēmas un to risinājumi; esošie atbalsta pasākumi, nepieciešamie uzlabojumi, ieteikumi.

Jautājums. Kādi atbalsta pasākumi ir nepieciešami izglītības iestādēs, lai pilnveidotu darbu ar imigrantu un remigrantu bērniem?

Pētījumā izmantota kvalitatīvā pētniecības metode, daļēji strukturētas intervijas ar vienas Rīgas vidusskolas 13 skolotājām, kurām ir pieredze darbā ar imigrantu un remigrantu bērniem. Analizētas 67 literatūras vienības. Darbs sastāv no 3 daļām ar apakšnodaļām, 3 pielikumiem. Darbā ir 4 tabulas, 1 attēls. Darba apjoms 70 lappuses.

1. MIGRĀCIJAS TENDENCES PASAULĒ, LATVIJĀ

IMIGRĒJUŠO UN REMIGRĒJUŠO IEDZĪVOTĀJU SPECIFIKA

UN VAJADZĪBAS

Pasaules valstu atšķirīgo ekonomisko un politisko apstākļu rezultātā dažādu valstu iedzīvotāji, gan glābdamies no kara, gan dodamies labākas, pārtikusākas dzīves meklējumos, dodas dzīvot citās valstīs. To sauc par iedzīvotāju migrāciju – iedzīvotāju pārvietošanos vienas valsts teritorijā vai pārceļošanu no vienas valsts uz citu valsti. Ieceļošana valstī, vai izceļošana no tās – ārējā migrācija, pārvietošanās pa valsts iekšieni – iekšējā migrācija (Centrālā statistikas pārvalde, 2015).

Atbilstoši ANO definīcijai par «migrantu» uzskatāms «ikviens, kurš uz laiku vai pastāvīgi dzīvo valstī, kurā viņš vai viņa nav dzimis, un ir izveidojis ar to nozīmīgas sociālās saites» (Mieriņa, 2015).

Saistībā ar moderno tehnoloģiju attīstību, interneta pieejamību lielākās daļas pasaules iedzīvotāju vidū, sabiedrība ir kļuvusi atvērtāka un informācija par dzīves apstākļiem kļuvusi pieejamāka jebkuram tās iedzīvotājam (Zaķe, Ose, Lazda-Mazula, Viša, 2011). Cilvēkiem ir iespēja ļoti īsā laikā sazināties ar gandrīz jebkuru pasaules vietu. Attīstoties transporta pakalpojumiem, ir iespējams nokļūt jebkurā zemeslodes vietā.

Kā galvenie migrācijas iemesli tiek minēti sekojoši faktori:

- Vides faktori – labāki klimatiskie apstākļi, mazāka dabas katastrofu iespējamība;
- Ekonomiskie faktori - atšķirīgas nodarbinātības iespējas dažādās valstīs un reģionos un atšķirīgi ienākumi;
- Kultūras faktori – reliģiskās pārliecības brīvība, labākas izglītošanās iespējas;
- Sociālie faktori – labāka dzīves kvalitāte, vēlēšanās būt kopā ar ģimenes locekļiem vai draugiem;
- Politiskie faktori – pilsoņu karš, vai bēgšana no politiskas vajāšanas. (Starptautiskā migrācijas organizācija, 2009).

2000.gada martā Lisabonā notikušajā Eiropas Savienības valstu vadītāju

sanāksmē, tika izvirzīti mērķi Eiropas Savienībai, lai tā kļūtu par konkurētspējīgāko un dinamiskāko, uz zināšanām balstīto ekonomiku pasaulē, lai tā spētu nodrošināt ilgspējīgu ekonomisko izaugsmi un lielāku skaitu labāku darba vietu, nodrošināt lielāku iedzīvotāju sociālo vienlīdzību (Eurydice, 2012). Dzīves apstākļi Eiropas valstīs uzlabojas, un arī imigrantu integrācija kļuvusi par nozīmīgu Eiropas Savienības politikas sastāvdaļu. Tādēļ dažādu tautu iedzīvotāji, no valstīm ārpus Eiropas Savienības meklē labākas dzīves iespējas saviem pecnācējiem, bēg no militārajiem konfliktiem. Cilvēki vairs nevēlas kļūt par to upuriem, upurēt tiem savu bērnu dzīvības un nākotni. Un apzinoties dzīvības vērtību, apzinoties katra šīs planētas iedzīvotāja vienādās tiesības uz drošiem un labklājīgiem dzīves apstākļiem notiek dažādu pasaules iedzīvotāju migrācija. Kā teikts ANO Vispārējā cilvēktiesību konvencijā “katram cilvēkam ir tiesības brīvi pārvietoties un izvēlēties sev dzīvesvietu jebkurā valstī”, “katram cilvēkam ir tiesības meklēt patvērumu no vajāšanas citās valstīs un izmantot šo patvērumu”, “mātēm un bērniem ir tiesības uz īpašu aizsardzību un palīdzību” (Vispārējā cilvēktiesību deklarācija).

Patvēruma meklētāji Latvijā:

- Statistika par 2016. gadu - piešķirti 47 bēgļa statusi, 107 alternatīvie statusi.
- Eiropas Savienības pārvietošanas programmas ietvaros pārvietotas 169 personas.
- Patvēruma meklētāju galvenās izcelsmes valstis 2016.gadā – Afganistāna, Sīrija, Krievija, Irāka.
- No 1998.gada līdz 2016.gadam Latvijā starptautisko aizsardzību lūguši 2118 patvēruma meklētāji (2014.gadā - 364, kas ir visu gadu lielākais skaits).
- Bēgļa statuss ir piešķirts kopumā 118 personām, savukārt alternatīvās aizsardzības statuss – 255 personām (Centrālā statistikas pārvalde, 2016).

Patvēruma meklētājs ir persona, kura patvēruma likumā noteiktajā kārtībā lūdz piešķirt bēgļa vai alternatīvo statusu. Patvēruma meklētāja statuss personai ir tik ilgi, kamēr Pilsonības un migrācijas lietu pārvalde pieņem lēmumu par bēgļa vai alternatīvā statusa piešķiršanu vai nepiešķiršanu (Patvēruma likums).

Pēc 1951.gada Ženēvas Konvencijas definīcijas, bēglis ir persona, kura pamatoti baidās no vajāšanas rases, reliģiskās pārliecības, tautības, piederības kādai

konkrētai sociālai grupai vai politisku uzskatu dēļ. (likums Par 1951.gada 28.jūlija Konvenciju par bēgļa statusu un tās 1967.gada 31.janvāra Protokolu par bēgļa statusu).

Alternatīvais statuss tiek piešķirts personām, kuras nevar atzīt par bēgļiem atbilstoši [1951.gada Ženēvas konvencijai](#), bet saskaņā ar starptautiskajiem līgumiem un ES likumdošanu, tām nepieciešama aizsardzība, ja pilsonības valstī personai draud nāves vai miesas sods, spīdzināšana, necilvēcīga un pazemojoša izturēšanās vai sodīšana; arī, ja personai ir smagi un individuāli draudi dzīvībai un veselībai plašas vardarbības vai bruņotu konfliktu dēļ (Integration.lv; Patvērums Drošā māja).

Tabula 1.1.

Migrācija ES dalībvalstīs 2014.g. (Eurostat Statistics Explained).

	Kopīgais imigrantu skaits tūkstoši	Pilsoņi		Nepilsoņi							
		tūkstoši	%	Kopā		Citu ES dalībvalstu iedzīvotāji		Ne ES dalībvalstu iedzīvotāji		Bezvalstnieki	
				tūkstoši	%	tūkstoši	%	tūkstoši	%	tūkstoši	%
Beļģija	124,8	17,6	14,1	105,9	84,9	64,6	51,8	41,3	33,1	0	0
Bulgārija	26,2	9,5	35,7	17	64	1,4	5,4	15,3	57,4	0,3	1,2
Čehija	29,9	5,8	19,3	24,1	80,7	14,8	49,3	9,4	31,4	0	0
Dānija	68,4	19,3	28,3	49	71,7	23,8	34,9	24,5	35,8	0,7	1
Vācija	884,9	88,4	10	790,2	89,3	415,9	47	372,4	42,1	1,9	0,2
Igaunija	3,9	2,6	65,5	1,3	34,4	0,2	4	1,2	29,6	0	0,8
Īrija	67,4	12,4	18,4	55	81,6	26,2	38,8	28,7	42,6	0,1	0,1
Griekija	59	29,5	50	29,5	50	16	27,1	13,5	22,9	0	0
Spānija	305,5	41	13,4	264,5	86,6	100	32,7	164,4	53,8	0,1	0
Francija	339,9	126,2	37,1	213,7	62,9	83,5	24,6	130,2	38,3	0	0
Horvātija	10,6	4,8	45,3	5,8	54,6	2,3	21,9	3,5	32,6	0	0,1
Itālija	277,6	29,3	10,5	248,4	89,5	68,1	24,5	180,3	64,9	0	0
Kipra	9,2	1,4	15,3	7,8	84,7	3,7	40,8	4	43,9	0	0
Latvija	10,4	5,9	56,6	4,4	42,9	0,9	8,9	3,5	33,9	0	0,1
Lietuva	24,3	19,5	80,4	4,8	19,6	0,7	2,7	4,1	16,8	0	0,1
Luksemburga	22,3	1,3	5,9	21	94	16,5	74,1	4,4	19,9	0	0
Ungārija	54,6	28,6	52,4	26	47,6	10,5	19,3	15,5	28,3	0	0
Malta	8,9	1,8	20,5	7,1	79,5	4,4	49,6	2,7	29,9	0	0
Nīderlande	145,3	37,4	25,8	107,8	74,2	58,4	40,2	47,8	32,9	1,6	1,1
Austrija	116,3	9,2	7,9	106,9	92	67	57,6	39,4	33,9	0,5	0,4

Polija	222,3	127,8	57,5	94,3	42,4	27,2	12,3	67	30,1	0,1	0
Portugāle	19,5	10,2	52,4	9,3	47,6	3,4	17,3	5,9	30,3	0	0
Rumānija	136	123,9	91,1	12,1	8,9	1,2	0,9	10,9	8	0	0
Slovēnija	13,8	2,5	18,3	11,3	81,7	3,3	23,6	8	58,1	0	0
Slovākija	5,4	2,9	54,9	2,4	45,1	2	36,8	0,4	8,3	0	0
Somija	31,5	7,9	24,9	23,1	73,4	9,5	30,1	13,6	43,1	0,1	0,2
Zviedrija	127	20,9	16,4	105,6	83,2	28,1	22,1	70,7	55,7	6,8	5,3
Lielbritānija	632	81,3	12,9	550,7	87,1	263,6	41,7	287,1	45,4	0	0
Islande	5,4	1,9	35,8	3,4	64,2	2,9	53,2	0,6	10,3	0	0
Lihtenšteina	0,6	0,2	26,7	0,5	73,3	0,2	39,8	0,2	33,5	0	0
Norvēģija	66,9	6,9	10,3	60	89,6	35,1	52,5	24,3	36,3	0,6	0,8
Šveice	156,3	26,2	16,7	130,1	83,2	94,4	60,4	35,7	22,9	0	0

42,9% no visiem imigrantiem Latvijā ir iebraucēji, no kuriem 8,9% ir no citām ES dalībvalstīm, 33,9% no citām valstīm (skatīt tabulā 1.1.). Daļa tā dēvēto trešo valstu iedzīvotāji, apmetas uz dzīvi Latvijā.

Trešā valsts – jebkura valsts, izņemot Eiropas Savienības dalībvalsti, Eiropas Ekonomikas zonas valsti un Šveices Konfederāciju (Imigrācijas likums).

Imigrācijas plūsmas galvenie faktori Austrumeiropā ir saistīti ar šo valstu politisko atjaunošanos, un pāreju uz tirgus ekonomiku. Par nelielu imigrācijas plūsmas pieaugumu jāpateicas arī pārejai uz demokrātisku iekārtu vai neatkarības pasludināšanu kā tas ir Baltijas valstīs. Šīs pārmaiņas veicina arī to iedzīvotāju atgriešanos dzimtenē, kuri bija apmetušies uz dzīvi Rietumeiropā vai dažādās bijušā Austrumbloka valstīs pēc Otrā pasaules kara (Eurydice, 2012).

Imigranti – ārzemnieki, kas Latvijā dzīvo ar termiņuzturēšanās vai pastāvīgās uzturēšanās atļaujām, kā arī Latvijas nepilsoņi. Lisabonas līguma kontekstā tie ir „trešo valstu pilsoņi” (Nacionālās identitātes, pilsoniskās sabiedrības un integrācijas politikas pamatnostādnes).

Ir trīs imigrantu grupas, kas ierodas uz dzīvi Latvijā. Lielākā ir bijušās PSRS pilsoņi, kas nonāca Latvijā PSRS okupācijas politikas rezultātā, arī viņu pēcnācēji. Otrā imigrantu grupa ir pastāvīgi (ilglaicīgi) Latvijā dzīvojoši citu valstu pilsoņi, kuriem ir Savienībā (ES, EEZ un Šveices Konfederācija) neietilpstošas valsts pilsonība. Trešā grupa: jaunie imigranti, kas ieradušies Latvijā no valstīm, kuras neietilpst Eiropas Savienībā (Nacionālās identitātes, pilsoniskās sabiedrības un integrācijas politikas pamatnostādnes).

Tā kā šie cilvēki mainījuši savu dzīvesvietu ekonomisku apsvērumu dēļ, vai glābdamies no kara savā valstī, viņi ir ieradušies Latvijā ar visām ģimenēm, tajā skaitā arī bērniem.

Bērns imigrants ir bērns no jebkuras Eiropas vai ārpus tās esošas valsts, kura vecāki vai vecvecāki ir apmetušies uzņēmējvalstī, meklē patvērumu, ir ieguvuši bēgļa statusu vai tiek uzskatīti par nelegālajiem imigrantiem. Kopš 2003.gada novembra, atbilstoši Eiropas likumdošanas normām, nepilngadīgajiem, kuru vecāki ir trešo valstu pilsoņi ar ilgtermiņa rezidenta statusu, izglītības jomā ir tādas pašas tiesības kā Eiropas Savienības valstu pilsoņiem (Eurydice, 2012; Zaķe, Ose, Lazda-Mazula, Viša, 2011).

Pēc Latvijas valsts likumdošanas, katram Latvijā dzīvojošam bērnam, neatkarīgi no tā izcelsmes, ir tiesības uz izglītību. Gan pilsonim, gan nepilsonim, Eiropas Savienības, Eiropas Ekonomiskās zonas vai Šveices Konfederācijas pilsonim, Eiropas Kopienas iedzīvotājam, kuram ir derīga uzturēšanās atļauja, bezvalstniekam, kuram ir derīgs bezvalstnieka ceļošanas dokuments, trešās valsts valstspiederīgajam, bēglim vai alternatīvo statusu ieguvušai personai, personai, kas saņēmusi pagaidu aizsardzību, patvēruma meklētājam. Arī nepilngadīgam trešās valsts valstspiederīgajam vai bezvalstniekam, kuram nav likumīga pamata uzturēties Latvijā Republikā, ir tiesības iegūt pamatizglītību laika posmā, kas noteikts brīvprātīgai izceļošanai, vai laika posmā, uz kādu izraidīšana atlikta, kā arī viņa aizturēšanas laikā (Izglītības likums).

Tāpat arī izglītības likumā ir minēts, ka visām šīm minētajām personām, kurām ir tiesības uz izglītību, ir jābūt līdztiesīgām un pasargātām no atšķirīgas attieksmes, neatkarīgi no mantiskā un sociālā stāvokļa, rases, tautības, etniskās piederības, dzimuma, reliģiskās un politiskās pārliecības, veselības stāvokļa, nodarbošanās un dzīvesvietas (Izglītības likums).

Tas, ka katram cilvēkam ir tiesības uz izglītību, kā arī izglītības mērķim jābūt personības attīstībai, jāstiprina cilvēktiesību un pamatbrīvību ievērošana, jāveicina saprašanās, iecietība un draudzība starp tautām, rasu un reliģiskajām grupām ir paredzēts Vispārējā Apvienoto Nāciju Cilvēktiesību deklarācijā (26.pants) kā arī Apvienoto Nāciju Bērnu tiesību aizsardzības konvencijā (28.pants).

Lai arī ir noteikts, ka ikvienam bērnam ir jābūt nodrošinātam ar izglītošanās iespējām, tomēr ir atklājies, ka brīvi izglītoties vēl 2007. gadā bija iespēja vien 67% no visiem bēgļu un patvēruma meklētāju bērniem, kas bija sasnieguši skolas vecumu. Tam par iemeslu bija daudzās valstīs nesakārtota izglītības sistēma, kas bija nepiemērota imigrantu bērnu uzņemšanai. (Nonchev, Tagarov, 2012).

Humānā pasaulē, neatkarīgi no tā kur cilvēki apmestas uz dzīvi, viņu bērniem vajadzētu būt tiesībām saņemt atbilstošu izglītību jebkurā pasaules valstī. Izglītībai piemīt internacionālas īpašības; valstu sadarbība kļūst aktuāla, lai izstrādātu mūsdienu izglītības koncepciju. Par šādas sadarbības sākumu uzskatāms Boloņas process, tajā būtu jāiesaista aizvien lielāks valstu skaits, ne vien Eiropas Savienības dalībvalstis. Mūsdienu Eiropas savienības izglītības projekti ir vērsti uz dažādu valstu izglītības sistēmu sadrumstalotības novēršanu, kā arī to savstarpēju salāgošanu (Alijevs, 2005).

Jau kopš otrā pasaules kara, Latvijas aneksijas Padomju Savienībai, liela daļa Latvijas iedzīvotāju bija spiesti doties bēgļu gaitās. Laika posmā starp 1947. un 1952. gadu apmēram 19700 bēgļi no Latvijas devās uz Austrāliju (History of immigration from Latvia). Latvijas iedzīvotāju skaits, kas otrā pasaules kara beigu posmā – 1944./1945. gadā atstāja Latviju un nonāca Vācijā ir aptuveni 240000 cilvēku (Veigners, 1993). Izceļošanas iemesls bija padomju režīma atjaunošana Latvijā un bailes no represijām. 1947. gadā sākās izceļošana uz jaunām mītnes zemēm. Latvieši apmetās ASV aptuveni 55000, Austrālijā 21000, Lielbritānijā 18000, Kanādā 14000, Vācijā 13000, Zviedrijā 4000 (Latvijas Nacionālais vēstures muzejs).

Arī kopš Latvijas valsts neatkarības atjaunošanas no Latvijas labākas dzīves meklējumos ir devusies liela daļa Latvijas iedzīvotāju. Kopš 1990.gada Latvijā ir notikušas lielas ekonomiskās un sociālās pārmaiņas. Neskatoties uz to, ka pēc ārkārtīgi dziļas lejupslīdes pēc globālās finanšu krīzes Latvija ir piedzīvojusi iespaidīgu ekonomisko izaugsmi pēdējo divu desmitgažu laikā, izaugsme tomēr nav visaptveroša un liela daļa latviešu ir pametuši valsti, jo apmierinātība ar dzīves līmeni ir ļoti zema. Lielas ienākumu atšķirības novedušas pie izteiktas ekonomiskās nevienlīdzības (OECD, 2016).

Tabula 1.2.

Iedzīvotāju ilgtermiņa migrācija. Latvija (Centrālā statistikas pārvalde).

	Iebrauca Latvijā	Izbrauca no Latvijas	Migrācijas saldo
1991	14 684	29 729	-15 045
1992	6 199	59 673	-53 474
1993	4 114	36 447	-32 333
1994	3 046	25 869	-22 823
1995	2 799	16 512	-13 713
1996	2 747	12 828	-10 081
1997	2 913	12 333	-9 420
1998	3 123	8 874	-5 751
1999	1 813	5 898	-4 085
2000	6 483	22 911	-16 428
2001	5 376	24 539	-19 163
2002	6 642	15 837	-9 195
2003	4 063	15 647	-11 584
2004	4 844	20 167	-15 323
2005	6 691	17 643	-10 952
2006	8 212	17 019	-8 807
2007	7 517	15 463	-7 946
2008	4 678	27 045	-22 367
2009	3 731	38 208	-34 477
2010	4 011	39 651	-35 640
2011	10 234	30 311	-20 077
2012	13 303	25 163	-11 860
2013	8 299	22 561	-14 262
2014	10 365	19 017	-8 652
2015	9 479	20 119	-10 640

Lai arī migrācijas saldo ir ar mīnuss zīmi (skatīt tabulā 1.2.), dažkārt cilvēki apmetas uz dzīvi, pastrādā citās valstīs un tomēr nolemj atgriezties dzimtenē. (Migrācijas saldo ir starpība starp valstī iebraukušajiem un izbraukušajiem. Ja tas ir negatīvs, tas nozīmē, ka vairāk iedzīvotāju ir izbraukuši no valsts, nekā ieradušies tajā.) (Centrālā statistikas pārvalde).

Lai kāds arī būtu iemesls, kādēļ cilvēki ir devušies dzīvot citur, liela daļa aptaujāto ir atzinuši, ka nekad nav spējuši iedomāties, ka pametīs savu valsti uz visiem laikiem (Hinkele, b.g.).

Ineses Šūpules veiktajā pētījumā “Remigrācijas prakses analīze: atgriešanās modeļi, iemesli un process” (Šūpule, 2015) remigranti skaidro, kādēļ viņi ir atgriezušies Latvijā. Viens no iemesliem ir ilgas pēc mājām, ilgas, pēc Latvijas dabas un laika apstākļiem. Latvijā, neskatoties uz ekonomiskajām grūtībām ir vieglāk dzīvot, jo viss ir pazīstams, saprotams. Tie uzskatāmi par emocionāliem faktoriem. Remigranti savos stāstos par pieredzi emigrācijā Eiropā atzīst, ka ļoti grūti ir iekļauties Eiropas nacionālo valstu sabiedrībā un iegūt tur draugus, ja nav kopīgas dzīves pieredzes un nopietnas valodas un nacionālās kultūras zināšanas (Šūpule, 2015; Eurofound, 2012; Wahba, 2015).

Latvijā atgriežas arī jaunieši, kas aizbraukuši uz ārzemēm studiju laikā, un ir sapratuši, ka draugu loks ārzemēs neveidojas, un ir lielas kultūras atšķirības, lai labi justos, dzīvojot ārzemēs. Grūti, vai pat neiespējami ir ekonomiski un sociāli sasniegt to līmeni, kas ir vietējiem iedzīvotājiem. Mēdz būt, ka cilvēki ir atrisinājuši savas aktuālās finanšu problēmas un ar emigrāciju saistītais plāns ir izpildīts. Tiem emigrantiem, kas sākotnēji bija plānojuši pavisam palikt kādā citā valstī, bet tagad ir atgriezušies Latvijā, raksturīga divu veidu atgriešanās argumentācija: cilvēki, sapratuši, ka viņi iepriekš ir pārāk augstu vērtējuši iespējamās emigrācijas ieguvumus, un nepietiekoši novērtējuši Latvijā esošās priekšrocības (Šūpule, 2015).

Viens no izšķirošākajiem faktoriem, kāpēc emigrējušie Latvijas iedzīvotāji nolemj atgriezties ir noteikta situācija ģimenē, rūpes par bērniem, kuri nespēj iejusties jaunajā valstī. Bieži atgriešanās lēmums saistīts ar to, ka bērniem jāsāk iet skolā. Vecāki apzinās, ja mācības būs uzsāktas ārpus Latvijas, atgriezties būs daudz grūtāk, jo bērnam būs grūtāk integrēties skolā Latvijā, jo vecāku vērtējumā Latvijas izglītības sistēma ļoti atšķiras no citām valstīm. Pastāv arī uzskats, ka Latvijā piedāvātās izglītības iespējas ir labākas kā ārzemēs. Vēl viens no faktoriem, kādēļ cilvēki vēlas atgriezties, ir vēlme runāt savā dzimtajā valodā, lai arī bērni runātu latviešu valodā, kurā viņiem vislabāk ir iespējams paust savas domas un saprasties ar citiem cilvēkiem. Kopīga valoda un iespēja bez sarežģījumiem runāt par dažādām tēmām ir

draudzības pamatā, un valodas barjera neļauj šādu draudzību izveidot (Šūpule, 2015; Hazans 2016).

Kopumā izkristalizējas, ka galvenie atgriešanās iemesli ir ilgas pēc dzimtenes, ģimenes apstākļi, tostarp bērnu vajadzības, draugi, mīlestība u.c. personīgie apstākļi (Hazans, 2016; Wahba, 2015).

Ekonomikas ministrijas izstrādātais remigrācijas atbalsta pasākumu plāns 2013-2016.gadam paredz konkrētus pasākumus un praktisku palīdzību tiem ārzemēs dzīvojošajiem Latvijas valsts piederīgajiem un viņu ģimenes locekļiem, kuri ir izlēmuši atgriezties Latvijā. Tas paredz atbalstu skolēniem, kas atgriežas/iekļaujas Latvijas izglītības sistēmā, kā arī šo skolēnu vecākiem, pastāvošā atbalsta mehānisma pilnveidi un paplašināšanu; kā arī atbalstu latviešu valodas apguvei pēc ierašanās Latvijā visiem Latvijas valsts piederīgā ģimenes locekļiem. Tiek paredzēta Latvijas pedagogu sagatavošana darbam ar bērniem, kuriem pēc citā valstī pavadītā laika jāiekļaujas Latvijas izglītības sistēmā (Rīcības plāns Par sadarbību ar Latvijas diasporu 2015.-2017. gadam.).

Plānā paredzēts, ka galvenie emigrējušo atgriešanos veicinošie faktori ir:

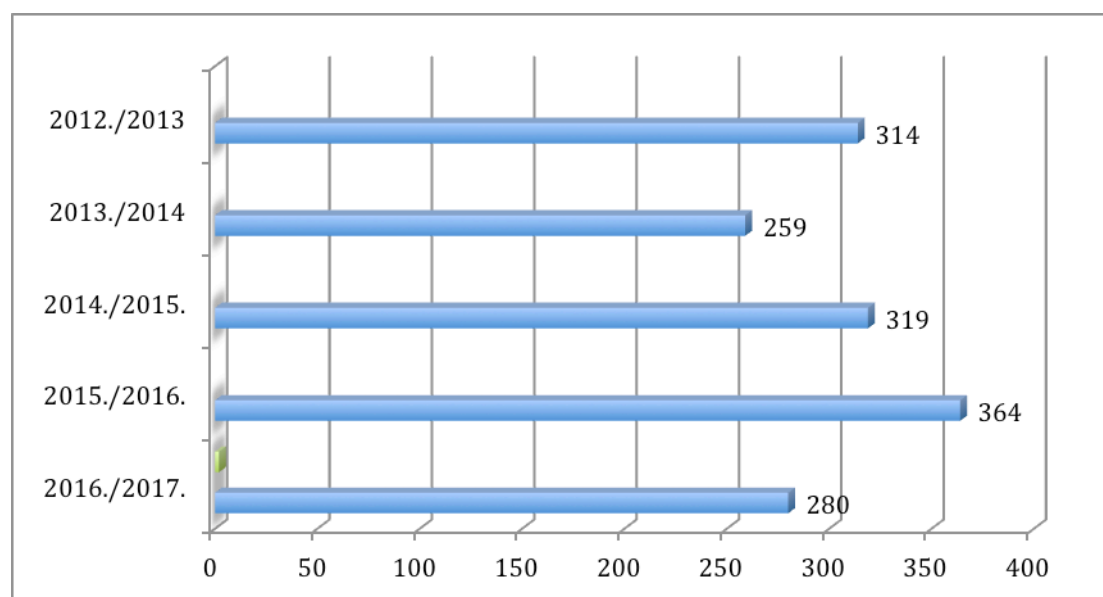
- Iespēja atrast darbu ne tikai Rīgā, bet arī Latvijas reģionos;
- Atalgojuma lielums, vidējam atalgojumam Latvijā jābūt vismaz imigrācijas valsts minimālās algas līmenī;
- būtiska loma ir arī sociālajai aizsardzībai, sadzīvei, ar bērnu izglītošanu saistītiem apstākļiem u.c. (Remigrācijas atbalsta pasākumu plāns).

Kā teikts Kultūras ministrijas Nacionālās identitātes, pilsoniskās sabiedrības un integrācijas politikas pamatnostādnes 2012.–2018.gadam, arī imigrantu iekļaušana sabiedrībā ir valsts pienākums. Tas, ka liela daļa imigrantu norobežojas no iekļaušanās sabiedrībā, negatīvi ietekmē demokrātijas kvalitāti, var radīt spriedzi sabiedrībā. Ir jāpiedāvā iespējas iekļauties, apgūt latviešu valodu, iepazīt Latviskās vērtības un kultūrtelpu, lai neveidotos nošķirtas sabiedrības grupas un nesaskaņas starp tām (Nacionālās identitātes, pilsoniskās sabiedrības un integrācijas politikas pamatnostādnes 2012.–2018.gadam).

Integrēšana – process, kurā atsevišķi elementi, apakšsistēmas un daļas tiek saistīti vienā sistēmiskā veselumā.

Sabiedrības integrācija – visu valstī dzīvojošo cilvēku iekļaušanās sabiedrībā, neraugoties uz viņu nacionālo piederību un pašidentifikāciju. Integrācijas kopīgais pamats ir valoda, piederības sajūta valstij, un tās demokrātiskajām vērtībām, cieņa pret valsts unikālo kultūrtelpu. Integrācija vienlaikus nozīmē valstsnācijas atvērtību un cieņu pret mazākumtautību savpatnību un to tiesībām saglabāt savu atšķirīgo identitāti. Integrācijas uzdevums ir arī veicināt imigrantu iekļaušanos sabiedrībā, piedāvājot motivējošus līdzekļus un iespējas apgūt saliedētas sabiedrības kopējos pamatus (Nacionālās identitātes, pilsoniskās sabiedrības un integrācijas politikas pamatnostādnes 2012.–2018.gadam).

Rīgas skolās pēdējos 5 gados, pēc Valsts izglītības informācijas sistēmas datiem mācās aptuveni 300 ārzemju skolēnu, kas ieradušies no dažādām pasaules valstīm (1.1.attēls) (Rīgas Domes Izglītības, kultūras un sporta departaments, 2017).

1.1.attēls Ārzemju skolēnu skaits Rīgas skolās pēdējo piecu gadu laikā.

Šis darbs ir izaicinājums skolotājiem un visam skolas personālam, jo ir jāspēj atbilstoši reaģēt uz dažādām skolēnu saskarsmē esošām etnisko aizspriedumu vai pat rasisma izpausmēm. Skolotāji nedrīkst ietekmēties no sabiedrībā valdošajiem aizspriedumiem par dažādām kultūrām un to rīcībā jābūt argumentiem, kas izmantojami, apspriežot šādus aizspriedumus ar skolēniem (Eurydice, 2012). Izprast

un pieņemt atšķirīgo satrp cilvēkiem, nozīmē būt spējīgam pieņemt realitāti (Zaķe, Ose, Lazda-Mazula, Viša, 2011).

Latvijas sabiedrības tolerances līmenis diemžēl ir visai zems, cilvēki mēdz būt aizspriedumaini, pastāv dažādi stereotipiski uzskati par dažādu tautību un reliģiju pārstāvjiem, daudzu uzskati mēdz būt pat rasistiski (Ose, 2017). Protams, arī skolotāju vidū atrodas cilvēki, kuri nespēj, neprot pieņemt citādo. Rasisms nozīmē pārliecību, ka tādi faktori kā rase, ādas krāsa, reliģija, valoda, tautība, etniskā vai valstiskā piederība var būt pamatā indivīda vai indivīdu grupas nicināšanai vai viedoklim, ka kāds indivīds vai indivīdu grupa ir pārāki par citu indivīdu vai indivīdu grupu. Ar vārdu diskriminācija saprot nepamatotu atšķirīgu attieksmi. Rasisms un diskriminācija pastāv visās sabiedrībās, distancēšanās ar argumentu, ka vietējiem un atbraucējiem ir pārāk atšķirīgas kultūras vērtības, lai varētu sadzīvot, ka imigranti nav pietiekami kvalificēti, tādēļ nav vajadzīgi valstij, turklāt paralēli diskriminācijai, kas pamatojas uz rases vai etniskās piederības pamata, var pievienoties diskriminācija pēc dzimuma, reliģiskās piederības, vecuma, invaliditātes, seksuālās orientācijas un šie iemesli var laika gaitā mainīties (Icart, Labelle, Antonius, 2005). Diemžēl jāatzīst, ka plašākā rasisma izpratnē, tāpat kā citur, šī negatīvā parādība pastāv arī Latvijā (Muižnieks, 2003).

Apmeklējot izglītības iestādes arī remigrējušo bērnu vecāki, kuri paši dzimuši un auguši citās valstīs, ļoti krasi izjūt atšķirības, īpaši, iecietības trūkumu, skolotāju nevēlēšanos vai neprasmī pateikt labu bērnam, uzslavēt, nepārtrauktas konkurences vietā veidot auglīgu saskarsmi. Arī atšķirības starp vecāku un bērnu pieredzi saasinās, dzīvojot jaunā mītnes zemē. Tur, kur pats esi uzaudzis, vēl var nojaust, ko bērns piedzīvo, kad viņš nav mājās, bet, dzīvojot jaunā zemē, sūtot bērnus uz skolām, kuras prasības un sistēmu pats neesi izgājis, veidojas lielākas plaisas starp to, ko bērni ikdienā piedzīvo, un to, ko vecāki var iztēloties (Reinolde, 2015).

Starptautiskajā konferencē “Passworld 2016 Latvija” viena no konferences lektorēm, pedagoģijas doktore Liesma Ose atzīst, ka Latvija ir starp tām Eiropas Savienības valstīm, kurās ir augsts neiecietības līmenis, pret vizuāli atšķirīgiem imigrantiem, turklāt šī neiecietība visbiežāk novērojama tiesi jauniešu vidū (Ose, 2016). Intervijā portālam NRA Latvija profesore arī skaidro, ka bailes ir cilvēciskas,

īpaši ņemot vērā islāma fundamentālistu rīkotos teroraktus, taču tā ir tikai viena sekta, kas rada šos aizspriedumus par lielāko daļu savas tautas. “Tomēr, cilvēks uzticēšanos iegūst ar laiku. Ja mums kaimiņos sāktu dzīvot kāda bēgļu ģimene, kas būtu atvērta, draudzīga, ar laiku mēs viņus noteikti pieņemtu” skaidro Ose. Mēdz notikt arī, ka ģimenes, kurām Latvijā piešķirts patvērums pamet Latviju. Rodas jautājums, vai ir vērts ieguldīt pūles un līdzekļus patvēruma meklētāju integrācijai Latvijas sabiedrībā, ja pēc pozitīva sprieduma saņemšanas ieceļotāji pamet mūsu valsti? Profesore Ose uzskata, ka iespējams Latvijas iedzīvotāji paši nav apmierināti ar savu dzīvi, tādēļ, ka nav sakārtotas valsts un iedzīvotāju savstarpējās attiecības, kas nosaka kā cilvēki parāda rūpes cits par citu. Nesakārtota izglītības, veselības, sociālās aprūpes politika. Ja iedzīvotāji paši nejūtas labi un droši savā valstī, tad arī pret iebraucējiem izturēsies ar aizdomām, ka viņu dēļ pašiem kas tiks atņemts, radīsies pretestība (Pētījums: Neiecietība pret imigrantiem izteikta jauniešu vidū).

Jo vairāk vietējie iedzīvotāji cenšas norobežoties no iebraucējiem, jo skaidrāk izpaužas neiecietība. Dažkārt, sava kultūra tiek uzskatīta kā kaut kas sen pārbaudīts un pareizs, kas saskaroties ar citām kultūrām var aiziet bojā. Ir jāsaprot, ka multikulturāla sabiedrība nav atšķirīgu kultūru apvienojums, bet iespēja dažādu kultūru cilvēkiem ar atšķirīgu dzīves pieredzi uzturēt savstarpējas attiecības, saglabājot savu atšķirīgumu, vienlaicīgi iesaistīties labvēlīgā saskarsmē (Margēviča, Samusēviča, Iliško, Kravale-Prauliņa, Rimšāne, 2010).

Ja paskatās uz integrēšanās procesu no cita rakursa, no imigrējušo viedokļa, redzam, ka cilvēku jūtas mēdz būt divējādas, no vienas puses, imigranti vēlas, lai viņi tiktu uzņemti kā līdzīgi vietējā sabiedrībā, lai viņiem būtu visas tās pašas iespējas, kas vietējiem iedzīvotājiem, no otras puses jebkura tauta vēlas saglabāt un kopt savas individuālās kultūras iezīmes.

Atskatoties vēsturē, kad 1940. gadā no Latvijas bēgļu gaitās devas liels skaits Latvijas iedzīvotāju, tad, piemēram, Lielbritānijā latviešu sabiedrība ātri un mērķtiecīgi organizējās. 1947.gadā nodibināja Daugavas Vanagu fondu, 1950. gadā Latviešu nacionālo padomi Lielbritānijā, viena pēc otras radās latviešu svētdienas skolas, bibliotēkas, grāmatnīcas, teātra kopas, sporta klubi, kori, tautas dejas kopas, mākslas un daiļamatniecības kopas un citas organizācijas. Visur svinēja gadskārtējos

sarīkojumus un piemiņas dienas, Lāčplēša dienu, Lieldienas, Jāņus (Auziņa-Smita, 2017). Tāpat arī ne visi bija apmierināti ar Lielbritānijas šķiru sabiedrības sistēmu un tādēļ daudzi latvieši devās tālāk un izceļoja uz ASV, Kanādu un Austrāliju. No palikušajiem, citi asimilējās, citi turpināja attīstīt trimdas latviešu sabiedrību. Veidojās latviešu papildskolas, kuru uzdevums bija iemācīt latviešu bērniem pareizi runāt un rakstīt latviešu valodā, gūt pamatzināšanas par Latviju (Auziņa-Smita, 2017). Tātad, arī latvieši centās stiprināt savu identitāti, nezaudēt nacionālo piederību.

Lai būtu iespējams runāt par veiksmīgu integrāciju ir jāņem vērā imigrantu un remigrantu skolēnu vajadzības, iepriekšējā dzīves pieredze, personības attīstības līmenis. Ļoti būtiski ir iedziļināties skolēnu, kas ir ieradušies no citām valstīm, esošajā situācijā. Nereti skolēns, kas nonācis jaunā mācību vidē, jūtas neomulīgi, neērti, pat apdraudēti (Pičukāne, 2017).

Lielāka iespēja veiksmīgi iekļauties ir jaunāka vecuma bērniem. Ja ir atšķirīgas sabiedrības, atšķiras arī audzināšanas tradīcijas ģimenē, un izturēšanās pret bērniem. Tas ietekmē personības veidošanos (Reņģe, 1999). Sākumskolas posma vecuma bērniem iekļauties skolas un sabiedrības dzīvē ir vieglāk, nekā vecākiem bērniem, jo bērni strauji apgūst jaunus vārdus un jēdzienus, viņiem patīk eksperimentēt ar nedzirdētiem vārdiem. Bērniem ir vieglāk iemācīties jaunu valodu. Katram vecumposmam ir noteikts mācāmības līmenis. Situācija mācīšanai var būt nelabvēlīga, ja bērnam kādu konkrētu lietu sāk mācīt pārāk vēlu (Svence, 1999).

Bērnu personības attīstību ietekmē ģimene, skolotāji un arī vienaudži. Skolas laikā bērniem var veidoties nepilnvērtības un mazvērtības sajūta, ja bērns ir nonācis vidē, kurā pret viņu neizturas ar sapratni. Tajā pat laikā, skola var kompensēt to ko nav spējusi dot ģimene, vai ko bērns nav saņēmis dažādu ārēju faktoru ietekmē (Ēriksons, 1998; Reņģe, 2000).

Bērnu imigrantu integrēšanos citas valsts sabiedrībā sarežģī apstākļi, ka ģimene gatavo bērnu dzīvei konkrētā sabiedrībā. Bērns tiek audzināts tā, lai viņš būtu gatavs pildīt tās prasības, ievērot tās tradīcijas un normas (Reņģe, 2000). Ierodoties svešā valstī, nākas pielāgoties citādām tradīcijām, rēķināties ar atšķirīgām prasībām.

Ne vienmēr mums ir izprotami apstākļi no kādiem bērns ir ieradies, viņa pārdzīvotais, situācijas, kādās viņš ir atradies. Iespējams, iebraucēju ģimenes dzimtenes pamešanas iemesli nav bijuši brīvprātīgi. Dažkārt, cilvēku pieredze ir bijusi

pat traumatiska. Viņi ir zaudējuši draugus, mājas, piemiņas lietas, radniekus (Ministry of education British Columbia, 2015). Šie bērni ir pieraduši pie citām tradīcijām, cita klimata, ēdiena, attiecībām, ģērbšanās stila (Pičukāne, 2017). Lai bērns būtu gatavs skolā mācīties viņam ir nepieciešams ne vien noteikts prasmju un iemaņu līmenis, bet arī emocionālā līdzsvarotība, savaldība, spēja koncentrēties (Svence, 1999).

Bērnu imigrantu pieredzes, kultūras atšķirību izpratne un viņu individuālo īpatnību un vajadzību izvērtēšana palīdz skolas darbiniekiem veidot pozitīvu iespaidu par skolu un veicināt veiksmīgu mācību procesu un šo bērnu jaunās dzīves apstākļus (Ministry of education British Columbia, 2015).

Kopsavilkums

1. Migrācijas – pārcelšanās no vienas valsts uz citu – galvenie iemesli ir vides, ekonomiskie, kultūras, sociālie un politiskie faktori.
2. Dzīves apstākļi Eiropas valstīs uzlabojas, imigrantu integrācija kļuvusi par nozīmīgu Eiropas Savienības politikas sastāvdaļu. Tādēļ dažādu tautu iedzīvotāji, no valstīm ārpus Eiropas Savienības meklē labākas dzīves iespējas saviem pēcnācējiem.
3. 42,9% no visiem imigrantiem Latvijā ir iebraucēji, no kuriem 8,9% ir no citām ES dalībvalstīm, 33,9% no citām valstīm. Daļa tā dēvēto trešo valstu iedzīvotāju, apmetas uz dzīvi Latvijā.
4. Bērns imigrants ir bērns no jebkuras Eiropas vai ārpus tās esošas valsts, kura vecāki vai vecvecāki ir apmetušies uzņēmējvalstī. Pēc Latvijas valsts likumdošanas, katram Latvijā dzīvojošam bērnam, neatkarīgi no tā izcelsmes ir tiesības uz izglītību. Visām personām, kurām ir tiesības uz izglītību, ir jābūt līdztiesīgām un pasargātām no atšķirīgas attieksmes.
5. Jau kopš otrā pasaules kara, Latvijas aneksijas Padomju Savienībai, liela daļa Latvijas iedzīvotāju bija spiesti doties bēgļu gaitās. Arī kopš Latvijas valsts neatkarības atjaunošanas liela daļa latviešu ir pametuši valsti, jo apmierinātība ar dzīves līmeni ir ļoti zema. Lielas ienākumu atšķirības novedušas pie izteiktas ekonomiskās nevienlīdzības. Lai kāds arī būtu iemesls, kā dēļ cilvēki ir devušies dzīvot citur, liela daļa aptaujāto ir atzinuši, ka nekad nav spējuši

iedomāties, ka pametīs savu valsti uz visiem laikiem. Cilvēki apmetas uz dzīvi, pastrādā citās valstīs un tomēr nolemj atgriezties dzimtenē.

6. Remigranti kā atgriešanās iemeslus min ilgas pēc mājām, pēc Latvijas dabas. Latvija viss ir pazīstams, saprotams. Atzīst, ka grūti ir iekļauties sabiedrībā un iegūt tur draugus, ja nav kopīgas dzīves pieredzes un nopietnas valodas un nacionālās kultūras zināšanas. Grūti ir ekonomiski un sociāli sasniegt to līmeni, kas ir vietējiem iedzīvotājiem. Mēdz būt, ka cilvēki ir atrisinājuši savas aktuālās finanšu problēmas un ar emigrāciju saistītais plāns ir izpildīts. Viens no izšķirošākajiem faktoriem, ir noteikta situācija ģimenē, rūpes par bērniem, kuri nespēj iejusties jaunajā valstī, kam jāsāk iet skolā. Vecāki apzinās, ja mācības būs uzsāktas ārpus Latvijas, atgriezties būs daudz grūtāk, jo bērnam būs grūtāk integrēties skolā Latvijā, jo vecāku vērtējumā Latvijas izglītības sistēma ļoti atšķiras no citām valstīm. Vēl viens no faktoriem, kādēļ cilvēki vēlas atgriezties, ir vēlme runāt savā dzimtajā valodā, lai arī bērni runātu latviešu valodā, kurā viņiem vislabāk ir iespējams paust savas domas un saprasties ar citiem cilvēkiem.
7. Ekonomikas ministrijas izstrādātais remigrācijas atbalsta pasākumu plāns paredz ka galvenie emigrējušo atgriešanos veicinošie faktori ir :
 - iespēja atrast darbu
 - atalgojuma lielums,
 - būtiska loma ir arī sociālajai aizsardzībai, sadzīvei, ar bērnu izglītošanu saistītiem apstākļiem u.c.
8. Integrācijas kopīgais pamats ir latviešu valoda, piederības sajūta Latvijas valstij, un tās demokrātiskajām vērtībām, cieņa pret Latvijas unikālo kultūrtelpu. Integrācija vienlaikus nozīmē valstsnācijas atvērtību un cieņu pret mazākumtautību savpatnību un to tiesībām saglabāt savu atšķirīgo identitāti.
9. Latvijas sabiedrības tolerances līmenis diemžēl ir visai zems, cilvēki mēdz būt aizspriedumaini, pastāv dažādi stereotipiski uzskati par dažādu tautību un reliģiju cilvēkiem, daudzu uzskati mēdz būt pat rasistiski.
10. Lai bērns būtu gatavs skolā mācīties viņam ir nepieciešams ne vien noteikts prasmju un iemaņu līmenis, bet arī emocionālā līdzsvarotība, savaldība, spēja koncentrēties. Lai būtu iespējams runāt par veiksmīgu integrāciju ir jāņem

vērā šo skolēnu vajadzības, iepriekšējā dzīves pieredze, personības attīstības līmenis. Ļoti būtiski ir iedziļināties skolēnu, kas ir ieradušies no citām valstīm esošajā situācijā.

2. ATBALSTS DARBAM AR IMIGRANTU UN REMIGRANTU BĒRNU INTEGRĀCIJU LATVIJAS UN CITU VALSTU SKOLĀS

Latvija ir iesaistījusies pasaules globālajos ekonomiskajos un politiskajos notikumos, un valstī iebrauc un apmetas uz dzīvi dažādu pasaules valstu iedzīvotāji (Integration.lv, 2011).

Latvijas izglītības iestādēs pamazām ieplūst dažādu tautību imigrantu bērni, kā arī latviešu remigrantu ģimeņu bērni. Abu šo grupu bērniem ir līdzīgas problēmas uzsākot skolas gaitas – šie bērni ļoti vāji, vai nemaz nezina latviešu valodu, ir nākuši no citas vides un apstākļiem, atrodas ārpus pierastā, svešā kultūrā, citādās cilvēku attiecībās, nepārzina izglītības sistēmas kārtību, prasības, vērtēšanas kārtību. Arī skolotājiem un skolu sistēmai meklējot risinājumus šo bērnu integrēšanai ir jāievieš līdzīgi atbalsta pasākumi. Tādēļ, turpmāk minētais attiecināms uz abu šo grupu iebraucēju bērniem.

Ierodoties jaunajā mītnes zemē, vai atgriežoties savā dzimtenē pēc ilgākas dzīves citā valstī, cilvēku izjūtas var iedalīt posmos. Sākotnēji, neilgi pēc ierašanās cilvēki izjūt entuziasmu, aizrautību un ziņkārtību. Viņi ir optimistiski, satraukti un cerību pilni par viņu jauno dzīvi. Nedaudz noguruši un nobažījušies par to, kāda būs viņu dzīve, taču visiem spēkiem mēģina pielāgoties.

Šinī posmā skolas darbiniekiem jācenšas pēc iespējas vairāk uzzināt par bērnu iepriekšējo pieredzi, kultūras atšķirībām, iepazīstināt skolēnus un viņu vecākus vai aizbildņus ar skolas iespējām, ikdienas darbībām, un pieejamajām skolas programmām, kārtību un aktivitātēm (Ministry of education British Columbia, 2015).

Aptuveni pēc četriem līdz sešiem mēnešiem visbiežāk sāk izpausties kultūršoks. Jaunatnācēji ir nedaudz izzinājuši apkārt notiekošo un sākuši mācīties kā rīkoties, tomēr saprot, ka šeit viss nav tā kā viņu mājās: ēdiens, vietas, apkārtējie cilvēki un lietu kārtība ir atšķirīga. Pakāpeniski viņi sāk izjust nepatiku pret jauno valsti vai situāciju un vēlas atgriezties mājās. Viņu uzvedībā sāk parādīties tādas izpausmes kā kultūršoks, viņi sajūtas kā svešinieki skolā, ir maza iespēja sarunāties valodas grūtību dēļ, sākas problēmas ģimenē, apjukums par mītnes zemes sociālajām

normām un prasībām, iespējama depresija, neizskaidrojama ekscentriskā uzvedība, grūtības nosedēt mierā.

Skolas personālam šinī posmā vajadzētu palīdzēt skolēniem un viņu vecākiem noteikt īstenojamus mērķus, radīt iespēju skolēnam veidot pašcieņu, iedrošināt būt lepnam par viņa atšķirīgo valodu un paražām, izrādīt izpratni un iekļautību un izcelt skolēna veiksmes (Ministry of education British Columbia, 2015).

Lai skolas varētu izveidot draudzīgu un drošu vidi, piemērotas apmācības iespējas un radītu iespēju sadarbībai un sapratnei, katram skolas personāla dalībniekam ir sava loma šinī procesā:

- Skolas direktors ieņem vadītāja lomu, nodrošina, lai skolēni būtu apgādāti ar atbalstu viņu vajadzībām, un rūpējas, lai skola ir vieta, kurā ir laipni gaidīti visi skolēni un viņu ģimenes.
- Atbalsta personāls, konsultants, atbalsta ar informāciju, lai izprastu skolēnu emocionālās vajadzības, palīdzētu nodrošināt mentālās veselības aprūpes servisu un citas atbalsta darbības.
- Skolotāji var pozitīvi ietekmēt bērnu un jauniešu attieksmi pret iepriekšējo dzīves pieredzi, izveidot un uzturēt pozitīvu klases mikroklimatu. Ir svarīgi ievērot, lai skolotājs spēj darīt visu, kas nepieciešams, lai spētu palīdzēt pārvarēt skolēnam viņa iepriekšējo, dažkārt pat traumatisko pieredzi.
- Mītnes zemes valodas speciālists, skolotājs sadarbībā ar klases audzinātāju var veicināt skolēna panākumus apgūstot jaunu valodu, līdz ar to veidojot jaunu dzīves ceļu, jaunā valstī, un iedrošināt panākumiem skolas dzīvē.
- Cītu mācību priekšmetu skolotājiem ciešā sadarbībā ar klases audzinātāju veidot skolēnu veiksmīgai adaptācijai piemērotu mācību stratēģiju un piemērotus mācību materiālus.
- Pārējais skolas personāls var palīdzēt piedāvājot informāciju un atbalstīt skolēnus un viņu vecākus, palīdzot orientēties jaunajā skolas dzīves kārtībā (Maschas-Hammond, Bouzinelos, Piorowski, 2011).

Iepriekš veiktajos pētījumos par dažādās valstīs izveidotajām imigrantu integrācijas politikām, lai veicinātu iebraucēju bērnu integrēšanu skolās, atklājās vairāki galvenie atbalsta pasākumu pamatvirzieni:

- Iepriekš apgūto zināšanu un apmācības valodas zināšanu līmeņa izvērtēšana (novērtēt iepriekšējo sagatavotību - lai piemērotu atbilstošu klasi, noteikt iepriekšējo sagatavotību rakstītprasmei un lasīšanai, novērtēt valodas asistenta nepieciešamību, noteikt mācīšanās grūtības, speciālās vajadzības, novērtēt atbilstību vecumposmam);
- Atbalsts jaunās mītnes zemes valodas apguvei;
- Iebraucēju dzimtās valodas un kultūras apguve;
- Informācijas par izglītības iespējām sniegšana vairākās valodās; vizuāla palīdzība, materiāli, norādes, precīzas instrukcijas, speciāls konsultants;
- Tulka pakalpojumu nodrošināšana;
- Speciāla palīgpersonāla vai asistenta pieejamība;
- Atbalsts sadarbībai ar skolēna ģimeni;
- Pedagogu speciāla apmācība un sagatavošana darbam ar imigrantu bērniem;
- Skolēnu skaita klasē samazināšana.

Turpmāk tiks aplūkoti šo atbalsta pasākumu iespējamie risinājumi dažādu pasaules valstu skolās, kā arī tas, cik un kā tie tiek praktizēti Latvijas skolās, kurās mācās imigrantu un remigrantu bērni.

2.1. Iepriekš apgūto zināšanu un apmācības valodas zināšanu līmeņa izvērtēšana

Lai bērns spētu veiksmīgi turpināt mācības jaunajā mītnes zemē, ir nepieciešams izvērtēt viņa iepriekš apgūtās zināšanas, kā arī konkrētajā valstī esošās apmācības valodas zināšanas.

Eiropas valstīs pastāv divas pieejas. Pirmā - tiek vērtētas katra bērna individuālās zināšanas, ko parasti veic skolas direktors, vai pedagoģiskais personāls, un kā galveno atbilstošā izglītības līmeņa noteikšanas kritēriju izmanto bērna vecumu. Vērtēšana, ja iespējams, tiek veikta bērna iepriekšējā apmācības valodā, un tiek uzskatīts, ka bērnu nevajadzētu ieskaitīt klasē, kurā mācās vairāk kā divus gadus jaunāki bērni. (Eurydice, 2012; Ministry of education British Columbia, 2015) Tas, ka

skolēnam jāmācās klasē kopā ar gadu vai pat divus gadus jaunākiem bērniem mēdz būt problēma. Skolēna intereses un uzvedība var būt atšķirīga no pārējo bērnu interesēm. Tā veidojas papildus barjera veiksmīgai integrācijai klasē. Diemžēl, iekļaut sava vecumposma klasē neatļauj nepietiekamais valodas zināšanu līmenis. Šinī situācijā ļoti svarīga ir atbalstoša attieksme, bērna iedrošināšana un individuāla pieeja. (Zepa, Šūpule, 2009)

Otra pieeja ir izmantojot vienotus skolu sistēmas kritērijus. Tas nozīmē, ka tiek vērtēta bērna iepriekšējo apgūto zināšanu atbilstība, pamatojoties uz iepriekš iegūtajiem izglītības dokumentiem. Piemēram Beļģijā, skolēni, kuriem ir ārvalstīs izsniegta apliecība vai diploms, var pieteikties uz tā atbilstības atzīšanu. Tiek veikta skolēna lietas izpēte, lai iegūtu apliecinājumu, ka skolēns attiecīgo izglītību tiešām ir apguvis, kā arī tiek pieprasīti izglītības dokumentu tulkojumi. Ja gadījumā kādiem patvēruma meklētājiem vai bēgļiem nav iespējas iesniegt nepieciešamos dokumentus, viņi ir tiesīgi ar zvērestu apliecināt sniegtās informācijas atbilstību patiesībai (Eurydice, 2012).

Latvijas Ministru kabineta noteikumi paredz, ka remigrantu un imigrantu bērnu uzņemšanai skolā ir nepieciešami dokumenti, kas apliecina citā valstī apgūto mācību saturu un mācību sasniegumu vērtējumu, tos izvērtējot, uzņem izglītojamo viņa vecumam un vajadzībām atbilstošā klasē, un nosaka viena mācību gada laikā īstenojamais valsts finansētais atbalsta pasākums latviešu valodas prasmes pilnveidei kā arī to mācību priekšmetu apguvei, kuri atšķiras Latvijas un izglītojamā iepriekš apgūtajā izglītības programmā (MK noteikumi Nr.591).

Tomēr pēc Latvijas Cilvēktiesību centra pētījuma, par patvēruma meklētāju un personu, kurām piešķirts alternatīvais statuss, piekļuvi izglītībai Latvijā, datiem, intervētie skolu pārstāvji stāsta, ka patvēruma meklētājiem var nebūt izglītību apliecinājoši dokumenti. Tādēļ, lai veiktu zināšanu pārbaudi tiek veiktas pārrunas vai doti pēc skolotāju kolektīva ieskatiem sastādīti pārbaudes darbi. Mēdz būt, ka zināšanu līmeni grūti ir noteikt valodas barjeras dēļ (Djačkova, Zankovska-Odiņa, Laganovska,...Kirjuhina, 2011).

Pamatojoties uz valodas zināšanu vērtēšanas vai vispārējiem mācību sekmju rezultātiem, Latvijā skolēnu var ieskaitīt gadu zemākā klasē. (Eurydice, 2012)

2.2. Atbalsts valodas apguvei

Veiksmīgas integrēšanās procesa pirmais un galvenais priekšnoteikums ir jaunās mītnes zemes valodas apgūšana. Valodas apgūšanu vajadzētu uzsākt cik vien ātri iespējams, tūdaļ pēc ierašanās valstī (European Commission, 2016; Zepa, Šūpule, 2009; Esser, 2006). Jo agrāk bērns apgūs valodu, jo lielākas iespējas skolā būs mācīties vienā līmenī ar saviem vienaudžiem. Vislabāk jaunās mītnes zemes valodu būtu sākt apgūt jau pirmsskolas vecumā (Esser, 2006).

Nav iespējams sazināties ar klasesbiedriem un skolotāju, ja neprot valodu. Tāpat, nav iespējams apgūt mācību priekšmetus kuros ir liels teksta apjoms, tādus kā dabaszinības, sociālās zinības, ētika. Tādēļ tiem imigrantu bērniem, kuri neprot mītnes zemes mācību valodu ir lielas grūtības (Esser, 2006). Tādēļ ir ļoti svarīgi, pirmkārt apgūt valodu, lai spētu lasīt, klausīties, rakstīt kā arī sazināties ar klasesbiedriem un skolotāju. Ja izvērtējot bērna imigranta apmācības valodas zināšanu līmeni, tiek konstatēts, ka bērns nespēs sekot līdzī notiekošajam skolas apmācības valodā pasniegtajās stundās, vairums Eiropas valstu izglītības sistēmu sniedz šiem skolēniem īpašu atbalstu.

Nīderlandē vislielākā uzmanība imigrantu integrācijas procesā tiek veltīta valodas apguvei. Katra cilvēka, kurš ierodas uz dzīvi Nīderlandē pienākums, pirmkārt, ir jāmācās Nīderlandiešu valoda. Lai arī Nīderlandē aptuveni 80% iedzīvotāju runā arī angļu valodā. Šim nolūkam Nīderlandes valdība ir paredzējusi speciālu finansējumu (Information from the Government of the Netherlands). Lai labāk pārvaldītu imigrantu integrāciju un nostiprinātu cieņu pret demokrātiskās iekārtas vērtībām, Nīderlande kā viena no pirmajām ir ieviesusi sistēmu, kurā noteiktām imigrantu grupām ir noteikta obligāta prasība integrēties saņēmējvalsts sabiedrībā. Līdz ar to pastāv nosacīts vienošanās princips: valsts sniedz iespēju tajā dzīvot un strādāt, taču imigrantiem ir jāaņem pildīt prasības integrēties valstī (Bruquetas-Callejo, 2014).

Ja bērniem imigrantiem, kuri nesen ieradušies Nīderlandē, rodas grūtības ar valodas apguvi skolā, viņiem tiek piemērota efektīva apmācība ar speciāli veidotām programmām. Skolas ar vismaz četriem reģistrētiem šīs kategorijas skolēniem var

pieteikties uz speciāli šim nolūkam paredzētu papildu finansējumu (Bruquetas-Callejo, 2014).

Dažādās Eiropas valstu skolās veidi, kā tiek nodrošināta valodas apmācība, ir atšķirīgi. Dažās valstīs jaunatbraucēju bērni tiek ielikti vecumam atbilstošās klasēs kurās mācās tāda paša vecuma vai nedaudz jaunāki bērni, tiek izmantotas identiskas metodes, visi apgūst vienu programmu. Atbalsts, valodas apguvē, tiek sniegts katram skolēnam individuāli skolas oficiālā mācību laika ietvaros. Tiek piedāvātas arī papildus ārpusklases apmācības, pēcpusdienas nodarbības, darbs vasaras nometnēs (Nonchev, Tagarov, 2012; Baltiņš, Hirša, ... Veisbergs, 2012).

Somijā valsts nodrošinātā izglītība visos līmeņos ir bez maksas. Imigrantu bērni mācās vispārējās klasēs kopā ar somu bērniem. Mērķis ir panākt situāciju, ka imigranti, pabeidzot skolu, ir vienādās pozīcijās ar vietējiem. Pirms skolas gaitu sākšanas imigrantu bērniem vajadzības gadījumā tiek piedāvāti somu/zviedru valodas kursi. Lai arī valstī kopumā cenšas nodrošināt iespējami labu izglītību visiem bērniem neatkarīgi no izcelsmes un dzīvesvietas, tomēr iespēja papildu apgūt valodu pirmskolās var būt ierobežota. (Lulle, 2009).

Izmanto arī tādu apmācības modeli, kad ierobežotu laika posmu bērni imigranti tiek apvienoti grupās un nošķirti no pārējiem bērniem, lai nodrošinātu īpašu, viņu vajadzībām pielāgotu atbalstu, tomēr šie bērni var apmeklēt dažas vairākumklasei paredzētas mācību stundas kopā ar pārējiem skolēniem (Nonchev, Tagarov, 2012).

Grieķijā īpašas apmācību grupas var veidot uz laika posmu uz diviem gadiem, kurās imigrantu bērni mācās atsevišķi, saviem vienaudžiem pievienojas tikai atsevišķās mācību stundās, tādās kā mūzika, sports, radošie priekšmeti un svešvalodas, kurās nepilnīgas valsts valodas zināšanas netraucē priekšmeta apguvi (Eurydice, 2012).

Čehijā valodas apmācība tiek nodrošināta skolas atsevišķās klasēs, vai, ja ir vienošanās ar uzturēšanās centra personālu, tad šajos uzturēšanās centros. Slovēnijā apmācība notiek uzturēšanās centros. Citās valstīs tiek veidotas speciālas sagatavošanas klases valodas apguvei, tās mēdz saukt par pārejas klasēm, to

apmeklēšanas ilgums tiek noteikts individuāli, atkarībā no katra skolēna valodas apguves rezultātiem (Nonchev, Tagarov, 2012). Tomēr pētījumi liecina, ka daži skolēni šādās pārejas klasēs uzturas ilgāk nekā plānots, piemēram, Norvēģijā pēc 2008. gadā veiktā pētījuma novērots, ka 20% imigrantu skolēnu vispār neatstāj valodas sagatavošanas klases, jo viņu valodas apguves līmenis nav tāds, lai varētu pievienoties parastajām klasēm. Šveicē liela daļa imigrantu bērnu, kas divus gadus mācījušies speciālajās valodas apguves klasēs tomēr nespēj mācīties parastajās klasēs (Baltiņš, Hirša, ... Veisbergs, 2012; Kaša, Akule, 2011).

Īpaša situācija ir Austrijā, jo bērniem, kuri pilnībā nepārvalda vācu valodu divus gadus nav jākārt eksāmeni. Viņiem tiek dota iespēja piedalīties mācību stundās kopā ar saviem vienaudžiem, taču zināšanas netiek vērtētas (Eurydice, 2012).

Saistībā ar imigrantu un remigrantu bērnu iekļaušanos Latvijas izglītības sistēmā kā galvenā risināmo problēmu joma arī ir izvirzīta valodas apguve. Valoda ir nozīmīgākais nacionālo identitāti veidojošais elements. Līdz ar to viens no būtiskākajiem aspektiem ir iespēja saņemt atbalstu latviešu valodas apguvei. (Mieriņa, 2016.) Latvijā imigrantu un remigrantu bērni tiek ievietoti vispārējās klasēs, kurās tie apgūst standarta izglītības programmu kopā ar saviem vienaudžiem. Šādiem skolēniem paredzētos individuālā atbalsta pasākumus, nošķirot tos no parejās klases valodu stundu laikā, var organizēt oficiālajā mācību stundu laikā. (Eurydice, 2012)

No 2014.gada Latvijā ir paredzēta valodas apmācības nodarbības divas reizes nedēļā pa 40 minūtēm, viena mācību gada garumā, ko apmaksā pašvaldība. (RD IKSD, 2017) Atšķirīgi ir ar krievu, poļu, ukraiņu, ebreju, lietuviešu minoritāšu bērniem, kuriem ir iespēja iegūt izglītību savā valodā, līdzās apmācībai latviešu valodā, atsevišķās mācību iestādēs. (Eurydice, 2012)

2.3. Iebraucēju dzimtās valodas un kultūras apguve

Pastāv vairāki pētījumi, kuri liecina, ja bērnam ir labas savas dzimtās valodas zināšanas, tad viņam ir vieglāk apgūt citas valodas. Tomēr, pastāv arī pretruna, ka šādam pieņemumam tomēr neesot zinātniska pamatojuma, un bērns agrā vecumā nonācis svešā zemē, spēj apgūt šīs zemes valodu, pat, ja nav zinājis savu dzimto valodu (Hackmann, 2008).

Dažādās valstīs ir atšķirīga integrācijas ideoloģija. Sākotnēji, kad valstīs tika apzināti aicināti viesstrādnieki konkrētu darbu veikšanai un tika plānots, ka viņi vēlāk atgriezīsies savā valstī, viesstrādnieku bērniem tika veidotas atsevišķas apmācības, kurās tika mācīta vietējā valoda, kā arī šo iebraucēju dzimtā valoda un kultūra, ar domu, ka šie cilvēki pēc darbu beigšanas atgriezīsies savā valstī un, lai viņu bērni veiksmīgi varētu iekļauties savas valsts izglītības sistēmā. Taču, vēlākos gados, kad kļuva skaidrs, ka daudzi no iebraucējiem negrasās atgriezties, vēlas palikt uz dzīvi šinīs valstīs, sāka ieviest dažādus pasākumus, lai šie iedzīvotāji varētu labāk integrēties. Lielāka uzmanība tika pievērsta valsts valodas apmācībai un bērnus iekļāva vispārīgajās klasēs (Bruquetas-Callejo, 2014.).

Somijā un Nīderlandē sniedz atbalstu bērnu imigrantu dzimtās valodas un izcelsmes valsts kultūras apguvē. Tiek ietvertas valodas stundas imigrantu bērnu dzimtajās valodās. (Eurydice, 2012)

Multikulturālisma pieejā tiek uzsvērts, ka etnisko grupu atšķirības ir jāaglabā, dažādība ir vērtība, taču realitātē nereti tas izvēršas kā grupu atsvešināšanās. (Lulle, 2009)

2.4. Informācijas par izglītības iespējām sniegšana, speciāla palīgpersonāla, asistenta pieejamība un tulka pakalpojumu nodrošināšana, atbalsts sadarbībai ar skolēna ģimeni

Lielā mērā veiksmi iebraucēju bērnu integrēšanas procesā izglītības iestādē nosaka apstākļi, vai skola nodrošina ar, vēlams rakstisku, informāciju, iebraucējiem saprotamā valodā, par izglītošanās iespējām un kārtību, vai ir pieejami tulka pakalpojumi, vai ir iespējams nodrošināt individuālu atbalstu saziņā ar skolēniem un viņu vecākiem. Lielā daļā Eiropas valstu vismaz viens no šiem pakalpojumiem ir pieejams, tikai atšķiras to kvalitāte (Zepa, Šūpule, 2009).

Zviedrijā katru gadu imigrē liels skaits bērnu līdz 18 gadu vecumam, kuriem nav pavadoņu, tā sauktie, nepavadītie nepilngadīgie. Pēdējos desmit gados šīs grupas imigrantu skaits ir palielinājies. Zviedrija ir Eiropas Savienības valsts, kas uzņem visvairāk bērnus no šīs grupas. (Celikaksoy, Wadensjo, 2015). Liela loma klasēs

kurās mācās bērni imigranti ir skolotāja palīgam, vai skolotāja asistentam, kurš sadarbībā ar skolotāju sniedz papildus palīdzību skolēnam (Hackmann, 2008).

Atbalsta pasākumu īstenošana ir galvenais palīgskolotāju uzdevums. Var tikt izmantota arī citu speciālistu palīdzība, kuri darbojas kā skolēnu imigrantu dzimtās kultūras un uzņēmējvalsts kultūras starpnieki. Dažas skolas Anglijā izveidojušas īpašas mentoringa programmas, kuru ietvaros vecāko klašu skolēni palīdz jaunāko klašu skolēniem risināt ar mācībām vai sociālajiem apstākļiem saistītas problēmas. Tāpat arī atbalstu var sniegt citi pieaugušie sabiedrības locekļi, bieži vien skolēna tautieši vai viņa izcelsmes kultūras pārstāvji (Eurydice, 2012).

Somijā, Zviedrijā, Nīderlandē skolas pašas var izvēlēties kā nodrošināt bērnu imigrantu vajadzības. Pieņem darbā speciālistus, īpašus atbalsta darbiniekus. Nodrošina izziņu pakalpojumus vecākiem, paskaidrojot, pie kādiem speciālistiem vērsties, lai risinātu dažādas problēmas. Skolas piedāvā pasākumus, kuru mērķis ir sniegt palīdzību imigrantiem, kas saistīti ar uzņemšanu skolā, adaptāciju, kā arī informācijas nodrošināšanu par mācību procesā sniegtajām iespējām. Tā ir palīdzība administratīvo formalitāšu kārtošanā, lai uzlabotu ģimenes un skolas savstarpējo komunikāciju. Vairākās valstīs tiek publicēta informācija par izglītības sistēmas pamatprincipiem un iespējām vairākās svešvalodās. To sagatavo un nodrošina izglītības ministrijas. Piemēram, Īrijā šāda informācija ir pieejama deviņās valstī visvairāk pārstāvētajās valodās. Somijā vietējās pašvaldības kā izglītības sniedzēji informāciju publicē savās interneta mājas lapās un īpašās brošūrās angļu, krievu, igauņu un somaliešu valodā. Igaunijā izveidots daudzvalodu interneta portāls, kurā tiek sniegta informācija par izglītības iespējām imigrantiem, tādējādi palīdzot veiksmīgi iekārtot bērnus skolā un vecākiem sekot līdzi savu bērnu sasniegumiem. (Eurydice, 2012)

Skolās darbojas arī padomdevēji, vai speciāli darbinieki, kuri palīdz uzturēt saikni starp skolu un ģimeni. Zviedrijā un Somijā ir arī likumīgas tiesības imigrantu vecākiem saņemt tulka pakalpojumus (Zepa, Šūpule, 2009).

Tulka pakalpojumi paredzēti situācijām, kad notiek komunikācija ar skolēniem un viņu ģimenēm, vecāku skolotāju regulārās tikšanās reizēs. Zviedrijā ar tulka palīdzību notiek īpašas iepazīšanās sanāksmes, kas tiek organizētas nesen

imigrējušām ģimenēm, lai izskaidrotu tiesības pirmsskolas un skolas izglītības iegūšanas jomā. Šiem cilvēkiem tulka pakalpojumi pienākas “personīgās attīstības dialogā”, kas notiek divas reizes gadā un tiek organizēts visiem vecākiem. Citās valstīs, lai arī tulka pakalpojumi bieži ir pieejami, to nodrošināšana nav obligāta (Eurydice, 2012).

Jaunzēlandē tiek praktizētas tā saucamās “mācību un mājasdarbu klases” kas darbojas pēc stundām. Tajās imigrantu skolēni, kuriem ir nepieciešama individuāla palīdzība pēcpusdienās no pulksten 15 līdz 17 var doties pildīt mājasdarbus. Ar viņiem strādā vai nu skolotāji, vai kvalificēti brīvprātīgie vecāki. Vairākās valstīs darbojas studenti kā mentori, kas mācās par skolotājiem un kuri paši ir imigranti (Hackmann, 2008).

Francijā ir izveidotas īpašas pedagogu komandas, kas komunicē ar imigrantu ģimenēm. Tas nodrošina imigrantu tiesības piedalīties skolas padomes darbā un citās aktivitātēs. Par atbalsta pasākumiem atbildīgs ir klases audzinātājs, kas sniedz bērniem imigrantiem dažāda veida atbalsta pakalpojumus ar palīgskolotāja vai palīgpersonāla pārstāvja palīdzību (Eurydice, 2012).

Somijā darbojas ģimenes federācija. Organizācija darbojas integrācijas reformas veidošanā, cenšas uzsvērt, ka integrācija ir jāattiecina nevis tikai uz indivīdu, bet uz ģimeni. Tā kā strauji pieaug imigrantu bērnu skaits, jo daļā iebraucēju ģimeņu ir vidēji 5 bērni (somu sievietēm vidējais rādītājs – 2.1 bērni), tiek rēķināts, ka ap 2025.gadu Somijā varētu būt ap 20-15% citas etniskās izcelsmes iedzīvotāju. Nostāja ir tāda, ka šai nākotnei ir jāgatavojas, nevis tā jānoliedz. Somijas ģimenes federācija uzsver, ka vissvarīgākie ir pirmie imigrācijas gadi, kad ir jāpieliek vislielākās pūles un vajadzīgs vislielākais atbalsts. Īpašs darbs notiek ar vecākiem, mācot, kā pareizi veikt izglītības izvēles saviem bērniem (Lulle, 2009).

Mentora, palīgskolotāja vai skolotāja asistenta piesaiste darbā ar imigrantu bērniem var būtiski uzlabot skolēnu sasniegumus (Hackmann, 2008).

Latvijā, kā viena no problēmām imigrantu un remigrantu bērnu ģimenēm ir zems informētības līmenis par bērnu iespējām iekļauties izglītības sistēmā Latvijā, turklāt daļa no vecākiem ir visai pasīvi. Situāciju saasina arī tas, ka remigrantu

ģimenēs visai bieži vecāki viena mācību gada laikā var vairākas reizes atgriezties un atkal doties prom, kā dēļ bērnam vairākas reizes jāmaina skola (Mieriņa, 2016). Aptaujas ar imigrantu ģimenēm liecina, ka informācija par izglītības iespējām, skolām ne vienmēr iebraucējiem ir viegli pieejama. Daļa iebraucēju šo informāciju ir ieguvuši no patvēruma meklētāju izmitināšanas centra darbiniekiem, daži no saviem aizbildņiem, ja viņiem tādi ir. Pārsvarā gadījumā, informāciju par skolām iebraucēji uzzina savstarpēji kontaktējoties, vai interesējoties pilsonības un migrācijas lietu pārvaldē. Dažkārt iebraucējiem nākas atzīt, ka nav izdevies atrast informāciju par skolām (Djačkova, Zankovska-Odiņa, ... Kirjuhina, 2011).

Tā kā bērnu izglītošanas procesā sadarbībai ar vecākiem ir ārkārtīgi svarīga loma, un vecāku un skolas personāla savstarpējo attiecību stiprināšana ir viena no izglītības politiku būtiskākajām sastāvdaļām, liela vērība tiek vērsta, lai arī bērnu imigrantu vecākiem šī sadarbība būtu maksimāli iespējama. Valodas barjera ir viens no šķēršļiem šai sadarbībai, tādēļ, ir sarežģīti šiem vecākiem piedalīties vecāku sapulcēs, dažādos saviesīgos pasākumos, ekskursijās, dažkārt arī naudas trūkums kā arī mēdz būt emocionālā barjera, šie cilvēki jūtas sveši un negaidīti, atstumti (Baltiņš, Hirša, ... Veisbergs, 2012). Tādēļ šādu speciālu darbinieku, padomdevēju un arī tulku esamība izglītības iestādēs ir ārkārtīgi nepieciešama.

2.5. Pedagogu speciāla apmācība un sagatavošana darbam ar imigrantu bērniem un skolēnu skaita klasē samazināšana

Viens no būtiskiem faktoriem imigrantu bērnu veiksmīgai iekļaušanai skolā un labām mācību sekmēm ir darbam labi sagatavoti skolotāji (Hackmann, 2008; European Commission, 2016). Tomēr dažu valstu, piemēram Francijas, Dānijas, pieredze liecina, ka labi sagatavoti skolotāji tomēr izvēlas strādāt skolās, kurās nav, vai ir maz cittautiešu bērnu. Tādēļ skolās ir novērojams speciālistu trūkums.

Tiek piemērotas vairākas iespējas, kā īstenot sekmīgu mācību procesu skolās kurās notiek bērnu imigrantu apmācība.

Piemēram, Francijā, Vācijā un Dānijā, lai nodrošinātu individuālu pieeju, lai skolēns saņemtu lielāku skolotāja atbalstu, skolās tiek palielināts skolotāju skaits. Tas dod iespēju veidot mazākas klases, līdz ar to šādās klasēs ir mazāk disciplīnas

problēmu, un ir iespējams mācībām paredzēto laiku īstenot pilnvērtīgāk. (Baltiņš, Hirša, ... Veisbergs, 2012).

Vairākās valstīs tiek samazināts skolēnu skaits klasē, lai optimizētu skolēnu skolotāju skaita attiecību. Pārsvarā neiesaka iekļaut vienā grupā vairāk par 15 bērniem. Var noteikt arī skolēnu imigrantu skaita ierobežojumu vispārējās klasēs, kurās mācās dažādu tautību bērni. (Eurydice, 2012)

Lai arī visi pētnieki nepiekrīt apgalvojumam, ka mācību procesa efektivitāte ir atkarīga no skolēnu skaita klasēs, tomēr jāpiekrīt, ka šis faktors ir nozīmīgs, it īpaši jaunāko klašu bērniem.

ASV, Francija un Nīderlande, lai piesaistītu labi sagatavotus pedagogus, piešķir papildus finanšu līdzekļus pedagogiem, kas strādā ar bērniem imigrantiem. Skolotājiem var tikt piešķirtas algu piemaksas, apmaksātas transporta izmaksas, dzīvesvieta.

Trešā pieeja – valstīs kurās ir liels imigrantu bērnu īpatsvars, liela etniskā dažādība, tiek pieņemti darbā skolotāji, kas paši ir kādas etniskās minoritātes grupas pārstāvis. Anglijā un Velsā, piemēram, tieši minoritāšu pārstāvjus aicina apgūt skolotāju profesiju. Tiek uzskatīts, ka tas veicina bērnu imigrantu motivāciju mācīties, ceļ viņu pašapziņu, kas nodrošina labākus mācību rezultātus. (Baltiņš, Hirša, ... Veisbergs, 2012).

Vācijā, Grieķijā, Slovēnijā un Slovākijā skolotāji tiek īpaši apmācīti. Somijā, viena no profesionālās pedagogu pilnveides prioritātēm, ir apmācība darbam ar bērnu imigrantu integrēšanu skolā saistītiem jautājumiem. Ar kursu vai īpašu apmācības programmu palīdzību, skolotāji, kuri vēlas strādāt ar šādiem skolēniem, var paplašināt savas zināšanas par imigrantu dzimto valodu un kultūras īpatnībām, iemācīties strādāt ar klasēm, kurās mācās jauktas skolēnu grupas, apgūt prasmi komunicēt ar šo bērnu vecākiem, vai strādāt ar bērniem, kuriem ir dažāda līmeņa spējas. (Eurydice, 2012)

Latvijā, Rīgas pašvaldības izglītības iestāžu vērtējumā par lietderīgākajiem resursiem darbam ar imigrantiem un remigrantiem tiek atzīti pedagogu profesionālās pilnveides kursi un semināri, kurus organizē Latviešu valodas aģentūra, Izglītības

attīstības centrs vai Rīgas izglītības un informatīvi metodiskais centrs (Rīgas Domes Izglītības, kultūras un sporta departaments, 2017).

Izglītības attīstības centrs (IAC) ir īstenojis vairākus projektus, kuros iekļauti dažādi pasākumi, lekcijas, semināri izglītības iestāžu darbiniekiem, skolotājiem darbā ar imigrantu un remigrantu bērniem, sadarbību ar viņu vecākiem, par integrēšanas iespējām. Viens no tiem partnerībā ar Latvijas Kopienų iniciatīvu fondu un Norvēģijas Valsts daudz kultūru izglītības centru 2015.gada projekts „Dažādība kā izglītības un kopienas attīstības resurss”. Projekta rezultātā ir izdota mācību programma “Dažādība kā izglītības un kopienas attīstības resurss” un arī metodisko materiālu komplekts “Dažādība kā resurss”. (IAC, 2015)

No 2016.gada 1.marta līdz 30. oktobrim tika īstenots projekts „Atbalsts izglītības iestādēm jauniebraucēju bērnu integrācijā un saliedētas sabiedrības veidošanā”. Materiālu krājums ar tādu pašu nosaukumu ir projekta gala produkts. Tajā apkopota dalībnieku pieredze jauniebraucēju integrēšanā, raksturota starpkultūru izglītības aktualitāte un starpkultūru kompetence, apkopota skolu un skolotāju pieredze darbā ar jauniebraucēju bērniem un ģimenēm, kā arī ieteikumi skolas administrācijai, skolotājiem darbā ar jauniebraucējiem un viņu ģimenēm (IAC, 2017).

No 2016.gada aprīļa līdz 2017.gada martam Rīgas domes Izglītības, kultūras un sporta departaments sadarbībā ar biedrību “Latvijas cilvēktiesību centrs” organizēja mācību semināru ciklu Rīgas izglītības iestāžu pedagogiem par tēmu “Migrācija, attīstība un cilvēktiesības.” Tas notika attīstības projekta AMITIE CODE (Capitalizing on development, latviski “Gūstot labumu no attīstības”) ietvaros, kurā iesaistītas sešas Eiropas savienības valstis Francija, Itālija, Latvija, Portugāle, Spānija un Vācija (Rīgas domes Izglītības, kultūras un sporta departaments, 2017).

Ņemot vērā uzskaitītos projektus, piedāvātos seminārus varētu uzskatīt, ka skolotāji Latvijā tiek sagatavoti darbam ar iebraucējiem. Tomēr iedziļinoties šajos projektu noslēgumu materiālos varam redzēt, ka tajos joprojām tiek konstatētas dažādas grūtības ar kādām savā darbā saskaras Latvijas pedagogi.

Latviešu valodas aģentūra ir izveidojusi daudzus dažādus mācību materiālus latviešu valodas apguvei diasporas un imigrantu apmācībai, arī rīko kursus un seminārus skolotājiem (Latviešu valodas aģentūra).

Kopsavilkums

1. Gan dažādu tautību imigrantu bērniem, gan latviešu remigrantu bērniem ir līdzīgas problēmas uzsākot skolas gaitas, arī skolotājiem un skolu sistēmai meklējot risinājumus šo bērnu integrēšanai ir jāievieš līdzīgi atbalsta pasākumi. Tādēļ, turpmāk minētais attiecināms uz abu šo grupu iebraucēju bērniem.
2. Ierodoties jaunajā mītnes zemē, cilvēku izjūtas var iedalīt posmos un katrā no šiem posmiem ir ieteicamā skolas darbinieku rīcība, lai skolēns pēc iespējas labāk iejustos jaunajos apstākļos. Katram skolas personāla dalībniekam ir sava loma šinī procesā.
3. Iepriekš veiktajos pētījumos par dažādās valstīs izveidotajām imigrantu integrācijas politikām, lai veicinātu iebraucēju bērnu integrēšanu skolās, atklājās vairāki galvenie atbalsta pasākumu pamatvirzieni:

- **Iepriekš apgūto zināšanu un apmācības valodas zināšanu līmeņa izvērtēšana**

Eiropas valstīs pastāv divas pieejas. Pirmā - tiek vērtētas katra bērna individuālās zināšanas, ko parasti veic skolas pedagoģiskais personāls, un kā galveno kritēriju izmanto bērna vecumu, otra pieeja tiek vērtēta bērna iepriekšējo apgūto zināšanu atbilstība, pamatojoties uz iepriekš iegūtajiem izglītības dokumentiem.

Latvijas Ministru kabineta noteikumi paredz, ka remigrantu un imigrantu bērnu uzņemšanai skolā ir nepieciešami dokumenti, kas apliecina citā valstī apgūto mācību saturu un mācību sasniegumu vērtējumu. Tomēr patvēruma meklētājiem var nebūt izglītību apliecinoši dokumenti tādēļ, lai veiktu zināšanu pārbaudi, tiek veiktas pārrunas vai doti pēc skolotāju kolektīva ieskatiem sastādīti pārbaudes darbi.

- **Atbalsts jaunās mītnes zemes valodas apguvei;**

Dažās valstīs jaunatbraucēju bērni tiek ielikti vecumam atbilstošās klasēs kurās mācās tāda paša vecuma vai nedaudz jaunāki bērni, tiek izmantotas

identiskas metodes, visi apgūst vienu programmu. Atbalsts, valodas apgūvē, tiek sniegts katram skolēnam individuāli skolas oficiālā mācību laika ietvaros. Tiek piedāvātas arī papildus ārpusklases apmācības, pēcpusdienas nodarbības, darbs vasaras nometnēs.

Izmanto arī tādu apmācības modeli, kad ierobežotu laika posmu bērni imigranti tiek apvienoti grupās un nošķirti no pārējiem bērniem, lai nodrošinātu īpašu, viņu vajadzībām pielāgotu atbalstu, tomēr šie bērni var apmeklēt dažas vairākumklasei paredzētas mācību stundas kopā ar pārējiem skolēniem

Latvijā imigrantu un remigrantu bērni tiek ievietoti vispārējās klasēs, kurās tie apgūst standarta izglītības programmu kopā ar saviem vienaudžiem. Papildus ir paredzēta valodas apmācības nodarbības divas reizes nedēļā pa 40 minūtēm, viena mācību gada garumā, ko apmaksā pašvaldība.

- **Iebraucēju dzimtās valodas un kultūras apguve;**

Somijā un Nīderlandē sniedz atbalstu bērnu imigrantu dzimtās valodas un izcelsmes valsts kultūras apgūvē. Tiek ietvertas valodas stundas imigrantu bērnu dzimtajās valodās.

- **Informācijas par izglītības iespējām sniegšana vairākās valodās, tulka pakalpojumu nodrošināšana, speciāla palīgpersonāla vai asistenta pieejamība un atbalsts sadarbībai ar skolēna ģimeni;**

Francijā ir izveidotas īpašas pedagogu komandas, kas komunicē ar imigrantu ģimenēm. Dažas skolas Anglijā izveidojušas īpašas mentoringa programmas, kuru ietvaros vecāko klašu skolēni palīdz jaunāko klašu skolēniem. Tāpat arī atbalstu var sniegt citi pieaugušie sabiedrības locekļi, bieži vien skolēna tautieši vai viņa izcelsmes kultūras pārstāvji. Zviedrijā un Somijā ir arī likumīgas tiesības imigrantu vecākiem saņemt tulka pakalpojumus. Jaunzēlandē tiek praktizētas tā saucamās “mācību un mājasdarbu klases” kurās ar bērniem strādā vai nu skolotāji, vai kvalificēti brīvprātīgie vecāki. Vairākās valstīs darbojas studenti kā mentori, kas mācās par skolotājiem un kuri paši ir imigranti.

Latvijā, kā viena no problēmām imigrantu un remigrantu bērnu ģimenēm ir zems informētības līmenis par bērnu iespējām iekļauties izglītības sistēmā. Informāciju par izglītību iebraucēji iegūst savstarpēji kontaktējoties, vai arī speciāli par to interesējoties pilsonības un imigrācijas lietu pārvaldē. Šādu speciālu darbinieku, padomdevēju un arī tulkus esamība izglītības iestādēs ir ārkārtīgi nepieciešama.

- **Pedagogu speciāla apmācība un sagatavošana darbam ar imigrantu bērniem un skolēnu skaita klasē samazināšana;**

Francijas, Dānijas, pieredze liecina, ka labi sagatavoti skolotāji tomēr izvēlas strādāt skolās, kurās nav, vai ir maz cittautiešu bērnu. Tādēļ skolās ir novērojams speciālistu trūkums. Lai atrisinātu šo problēmu, tiek veikti dažādi pasākumi.

Francijā, Vācijā un Dānijā, skolās tiek palielināts skolotāju skaits. Vairākās valstīs tiek samazināts skolēnu skaits klasē. Var noteikt arī skolēnu imigrantu skaita ierobežojumu vispārējās klasēs. ASV, Francija un Nīderlande, lai piesaistītu labi sagatavotus pedagogus, piešķir papildus finanšu līdzekļus pedagogiem, kas strādā ar bērniem imigrantiem. Anglijā un Velsā tiek pieņemti darbā skolotāji, kas paši ir kādas etniskās minoritātes grupas pārstāvis.

Latvijā, Rīgas pašvaldības izglītības iestāžu vērtējumā par lietderīgākajiem resursiem darbam ar imigrantiem un remigrantiem tiek atzīti pedagogu profesionālās pilnveides kursi un semināri, kurus organizē Latviešu valodas aģentūra, Izglītības attīstības centrs vai Rīgas izglītības un informatīvi metodiskais centrs.

TEORĒTISKĀS DAĻAS SECINĀJUMI

1. Iedzīvotāju migrācijas galvenie faktori ir atšķirīgi klimatiskie apstākļi dažādās pasaules valstīs, mazāka dabas katastrofu iespējamība, atšķirīgas nodarbinātības iespējas un atšķirīgi ienākumi, reliģiskās pārliecības brīvība un izglītošanās iespējas, labāka dzīves kvalitāte, vēlēšanās būt kopā ar ģimeni, pilsoņu karš, vai bēgšana no politiskas vajāšanas.

2. Katram cilvēkam ir tiesības brīvi pārvietoties un izvēlēties dzīvesvietu jebkurā valstī, meklēt patvērumu no vajāšanas, mātēm un bērniem ir tiesības uz īpašu aizsardzību un palīdzību.

3. Pēc Latvijas valsts likumdošanas, katram Latvijā dzīvojošam bērnam, neatkarīgi no tā izcelsmes ir tiesības uz izglītību un ir jābūt līdztiesīgām un pasargātām no atšķirīgas attieksmes.

4. Latvijas valstspiederīgo galvenie atgriešanās iemesli ir ilgas pēc dzimtenes, ģimenes apstākļi, tostarp bērnu vajadzības, draugi, mīlestība u.c. personīgie apstākļi.

5. Latvijas valsts politika paredz praktisku palīdzību tiem ārzemēs dzīvojošajiem Latvijas valsts piederīgajiem, kuri ir izlēmuši atgriezties Latvijā. Tas paredz atbalstu skolēniem, kas iekļaujas Latvijas izglītības sistēmā. Tāpat arī imigrantu iekļaušana sabiedrībā ir valsts pienākums. Tas, ka liela daļa imigrantu norobežojas no iekļaušanās sabiedrībā, negatīvi ietekmē demokrātijas kvalitāti Latvijā, var radīt spriedzi sabiedrībā.

6. Lai būtu iespējams runāt par veiksmīgu integrāciju ir jāņem vērā šo skolēnu vajadzības, iepriekšējā dzīves pieredze, personības attīstības līmenis. Bērnu imigrantu pieredzes, kultūras atšķirību izpratne un viņu individuālo īpatnību un vajadzību izvērtēšana palīdz skolas darbiniekiem veidot pozitīvu iespaidu par skolu un veicināt veiksmīgu mācību procesu un šo bērnu jaunās dzīves apstākļus. Katram skolas personāla dalībniekam ir sava loma šinī procesā.

7. Iepriekš veiktajos pētījumos par dažādās valstīs izveidotajām imigrantu integrācijas politikām, lai veicinātu iebraucēju bērnu integrēšanu skolās, atklājās vairāki galvenie atbalsta pasākumu pamatvirzieni:

- Iepriekš apgūto zināšanu un apmācības valodas zināšanu līmeņa izvērtēšana
- Atbalsts jaunās mītnes zemes valodas apguvei;
- Iebraucēju dzimtās valodas un kultūras apguve;
- Informācijas par izglītības iespējām sniegšana vairākās valodās, tulka pakalpojumu nodrošināšana, speciāla palīgpersonāla vai asistenta pieejamība un atbalsts sadarbībai ar skolēna ģimeni;
- Pedagogu speciāla apmācība un sagatavošana darbam ar imigrantu bērniem un skolēnu skaita klasē samazināšana;

8. Latvijā šie atbalsta pasākumi ir pieejami tikai daļēji. Lai arī Latvijas Ministru kabineta noteikumi paredz, ka remigrantu un imigrantu bērnu uzņemšanai skolā ir nepieciešami dokumenti, kas apliecina citā valstī apgūto mācību saturu un mācību sasniegumu vērtējumu tomēr nereti iebraucējiem šādu dokumentu nav tādēļ, lai veiktu zināšanu pārbaudi, tiek veiktas pārrunas vai doti pēc skolotāju kolektīva ieskatiem sastādīti pārbaudes darbi.

9. Latvijā imigrantu un remigrantu bērni tiek ievietoti vispārējās klasēs, kurās tie apgūst standarta izglītības programmu kopā ar saviem vienaudžiem. Papildus ir paredzēta valodas apmācības nodarbības divas reizes nedēļā pa 40 minūtēm, viena mācību gada garumā, ko apmaksā pašvaldība.

10. Latvijā, kā viena no problēmām imigrantu un remigrantu bērnu ģimenēm ir zems informētības līmenis par bērnu iespējām iekļauties izglītības sistēmā. Tiek novērtēta nepieciešamība pēc speciāliem darbiniekiem, padomdevējiem un arī tulkiem izglītības iestādēs.

11. Izglītības attīstības centrs (IAC) sadarbībā ar citām organizācijām ir īstenojis vairākus projektus, kuros iekļauti dažādi pasākumi, skolotājiem palīdzībai darbā ar imigrantu un remigrantu bērniem, sadarbību ar viņu vecākiem.

12. Latviešu valodas aģentūra ir izveidojusi daudzus dažādus mācību materiālus latviešu valodas apguvei diasporas un imigrantu apmācībai, arī rīko kursus un seminārus skolotājiem (Latviešu valodas aģentūra).

3. SKOLOTĀJU DARBS AR IMIGRANTU UN REMIGRANTU BĒRNIEM SKOLĀ

Maģistra darba empīriskajā daļā tika veikts pētījums apkopojot un analizējot Rīgas vidusskolu 13 skolotāju pieredzi darbā ar cittautiešu imigrantu un/vai latviešu remigrantu bērniem. Visas aptaujātās skolotājas ir sievietes, 8 skolotājas, kuras ir klašu audzinātājas, 3 angļu valodas skolotājas, kristīgās mācības skolotāja un viena skolotāja, kura strādājusi kā māj mācības skolotāja individuāli tieši ar bērniem imigrantiem, un arī pagarinātās darba dienas grupā.

Empīriskās daļas mērķis ir izzinot skolotāju, kurām ir konkrēta pieredze darbā ar imigrantu un remigrantu bērniem skolā, viedokļus par šī darba pozitīvajiem un negatīvajiem aspektiem, izvērtēt ieteicamo rīcību izmaiņu veikšanā, sagatavojot augsni sekmīgai imigrantu un remigrantu skolēnu apmācībai un integrēšanai skolā.

Tika izvēlēta kvalitatīva pētījuma metode - daļēji strukturēta intervija. Tā kā autore vēlējās interviju ierobežot noteiktā apjomā un virzīt sarunu konkrētā tematā, tika lietots noteikts skaits ievirzošu jautājumu, kas bija sadalīti grupās un lietoti atkarībā no nepieciešamības (Kropļijs, 2004). Interviju jautājumi tika balstīti uz autores iepriekš veiktās teorētiskās daļas secinājumu pamata, kurā izkristalizējās galvenās sekmīgam darbam ar imigrantu un remigrantu bērniem nepieciešamās atbalsta darbības, aplūkojot Latvijas un dažādu pasaules valstu skolu pieredzi, imigrantu bērnu integrēšanā. Jautājumi tika sastādīti tā, lai noskaidrotu, kādi atbalsta pasākumi skolās darbojas, kādi ir nepieciešami, kādi ir tie, kuri citu valstu skolās tiek pielietoti, taču nav tik aktuāli Latvijā.

Intervijas jautājumi tika sadalīti grupās. Pirmā jautājumu daļa vedināja skolotājas raksturot klasē iekļautos bērnus, noskaidrojot ar cik bērniem skolotājai ir darba pieredze, no kurienes viņi bija ieradušies, cik veci, kurā klasē tika iekļauti, kad, vecumposmam atbilstošā klasē vai citā, un kā šie bērni savas apmācības turpina.

Otrajā jautājumu grupā, tika noskaidrots kāda bija šo bērnu iepriekšējā sagatavotība, raksturotas viņu stiprās un vājās vietas iekļaušanās un mācību procesā, kā bērns jutās pēc skolotāju viedokļa un kāda palīdzība šim bērnam ir nepieciešama.

Trešā jautājumu grupa palīdzēja noskaidrot kādas bija galvenās grūtības skolotājam darbā ar šiem bērniem un kāda palīdzība būtu nepieciešama.

Ceturrtā jautājumu grupa ļāva izpētīt, kāda ir skolotāja sadarbība ar skolēnu vecākiem, skolas vadību un atbalsta personālu.

Piektā jautājumu grupa atklāj, kādi ir skolotāju ieteikumi, kas būtu nepieciešams, lai darbs būtu pēc iespējas veiksmīgs.

Atsevišķos gadījumos respondentes jau pēc pirmā jautājuma uzdošanas izstāstīja sīkākas detaļas un tādēļ grupā iekļautie jautājumi vairs nebija jāuzdod, lai nenotiktu atkārtošāns. Autore varēja pievērsties nākošās grupas jautājumiem. Pēc pirmajām trim veiktajām intervijām, tika mainīta jautājumu uzdošanas secība, lai respondentu stāstījums būtu tuvāk piesaistīts katrai jautājumu grupai un būtu iespējams tos analizēt kopainā.

Interviju analīze tika veikta atsevišķi katrai jautājumu grupai. Sākotnēji visu interviju teksti tika sadalīti, vadoties pēc jautājumu blokiem (paraugu skatīt 1. un 2.pielikumā). Tekstā tika izdalītas katram interesējošajam jautājumam atbilstošās valodas vienības, piemēram, lai noskaidrotu cik imigrantu un cik remigrantu bērnus intervijās ir minējušas aptaujātās skolotājas, tekstā ar dzeltenu krāsu tika izceltas valodas vienības, kur tiek minēti imigrantu bērni, ar zaļu krāsu – remigrantu bērni. (1.pielikums) No katras teksta daļas attiecīgās valodas vienības tika izlasītas tik reižu, cik interesējošas informācijas bija nepieciešams izgūt.

No pirmās jautājumu grupas atbildēm ir noskaidrots imigrantu un remigrantu skolēnu vispārīgais raksturojums: ar cik skolēniem skolotājas ir strādājušas, imigrantiem vai remigrantiem, no kurienas šie bērni bija ieradušies. Kopā tika minēti 24 imigranti, un 22 remigrantu bērni ar kuriem ir bijusi sadarbība respondentēm. Kopā skolotājas ir minējušas 46 bērnus, tomēr tas nav kopējais iebraucēju bērnu skaits skolā, jo dažas skolotājas pasniedz atsevišķus mācību priekšmetus, piemēram angļu valodu, kristīgo mācību vai latviešu valodu tiem pašiem skolēniem, par kuriem stāsta klases audzinātājas. Piemēram, par remigrantu ģimenes māsiņām no Austrālijas stāsta 3 skolotājas, tāpat par bērniem no Ķīnas stāsta, gan angļu valodas, gan latviešu valodas skolotājas, gan viņu klases audzinātāja.

No aptaujātajiem 13 skolotājiem pieredze darbā ar bērniem imigrantiem ir 11 skolotājām, ar remigrantiem 8 no viņām.

Valstis no kurām ieradušies bērni ir apkopotas tabulā (skatīt tabulā 3.1.):

Tabula 3.1.

Imigrantu un remigrantu bērnu, ar kuriem ir strādājuši respondenti, iedalījums pēc ierašanās valsts.

Valsts	imigranti	remigranti
Irāka	4	2
Indija	2	
Ķīna	7	2
Austrālija		6
Afganistāna	3	
ASV	1	2
Pakistāna	1	
Īrija		2
Lielbritānija		6
Francija		1
Vācija		1
Netika minēts no kurienes ieradušies	6	
Kopā	24	22

Bērni ir vecumā no 7 līdz 16 gadiem. Skolēni ir tikuši iekļauti savam vecumam atbilstošā klasē, vai klasē kurā mācās gadu vai divus gadus jaunāki bērni.

Daļa no šiem skolēniem skolā uzturējušies dažus mēnešus, pusgadu vai divus gadus. Tikai neliela daļa turpina mācīties. Daļa audzēkņu pārcēlušies atpakaļ uz savas mītnes zemēm, dažu vecāki pārceļas uz citu valsti, vai citu Latvijas pilsētu.

Tika minēti vecāki, kas vairākkārt pārceļas no vienas valsts uz citu gandrīz katru gadu, tādēļ bērni ir apmeklējuši skolas vairākās valstīs. Piemēram, kāds zēns, kuram māte ir krieviete, tēvs latvietis, vecāki ir šķīrušies, zēns kopā ar māti aizceļojis uz Angliju, uzsācis tur mācības, pēc gada atgriezies Latvijā, vēl pēc gada, māte nolemj pārcelties uz dzīvi Grieķijā, vēl pēc gada atkal atgriežas Latvijā. Visās šajās valstīs zēns ir apmeklējis skolu, centies apgūt valstu valodas. Ar māti sarunājas krievu valodā, šobrīd mācīties cenšas latviešu valodā. Pēc šī varam secināt, ka bieži šo migrējošo bērnu situācija ir visai neviennozīmīga, kas jo vairāk sarežģīt viņu mācību iespējas un arī skolotāju darbu.

Nākošā jautājumu bloka uzdevums bija noskaidrot, *cik sagatavoti šie bērni ieradās? Kā viņiem veicās? Kas padodas, kādas bija grūtības?*

10 no aptaujātajām skolotājām atzīst, ka bērni ierodas skolā nesagatavoti, nav latviešu valodas zināšanu. Viena skolotāja, kas pasniedz angļu valodu atzīst, ka skolēni no Ķīnas un Austrālijas ierodas labi sagatavoti, tomēr bez latviešu valodas

zināšanām, un viena atzīst, arī angļu valodas skolotāja, ka visi bērni, kas ierodas ir *“gana labi sagatavoti”*

Viennozīmīgi, visās intervijās skolotāji apgalvo, ka bērniem galvenās grūtības sagādā valodas nezināšana. Līdz ar to viņiem ir sarežģīti iesaistīties mācību nodarbībās, nespēj sarunāties ar klasesbiedriem un skolotājiem. *“Latviešu valodā meitenes nerunāja un nesaprata nevienu vārdu. Tēvs nedaudz runāja, bet nesaprata viņam sacīto. Kontaktēšanās iespējas tikai angļu valodā.”*

Vēl pie grūtībām, ar kādām saskaras iebraucēju bērni tiek minētas: mācībās nav īpaši centīgi, nav ieinteresēti apgūt jaunu valodu, pietrūkst skolotājas uzmanības, dažkārt vēlas kontaktēties tikai ar savas tautības klasesbiedriem, noslēdzas sevī, pret skolotājas uzstādītajām prasībām izturas ar neizpratni, pat apvainojas. *“... meitenes noslēdzās sevī, kontaktus ar apkārtējiem nemeklēja. Pret mācībām izturējās ar nepatiku, pret manis uzstādītajām prasībām izturējās ar neizpratni, kad devu kādus uzdevumus, bija apvainojušās.”*

“Meitenes nebija ieinteresētas mācībās, sarunājās tikai savstarpēji, ar klasesbiedriem nekontaktējās, stundu darbā neiesaistījās.”

Arī citos mācību priekšmetos zināšanas neatbilst pārējo bērnu līmenim.

Gadījumos, kad skolēns ticis iekļauts par diviem vai trim gadiem zemākā klasē, tiek novērotas situācijas kad bērns tiek atstumts tādēļ, ka ir vecāks, lielāks augumā, atšķirīgs ārējā izskata ziņā. Dažkārt vietējie bērni atstumj valodas barjeras dēļ. *“Klases bērni sākumā vairījās no kopīgām rotaļām, viens zēns skaļi izteica pretenzijas par to, ka stundās viņam jāklausa cita valoda.”* Šiem bērniem ir bijusi citāda audzināšana, kultūras atšķirības, līdz ar to arī citāda pasaules uztvere. Arī vietējo bērnu vecāki mēdz izturēties ar aizspriedumiem, diemžēl, tas ietekmē arī bērnu attieksmi. *“Divu skolēnu vecāku attieksme bija negatīva. Uzdeva skolotājai dažādus jautājumus par to, kāpēc tieši mūsu skolā mācās šis bērns. Vienreiz viens tēvs zvanīja direktora vietniecei un kļiedza, kāpēc “tāds” te vispār atrodas.”*

Respondentes uzsver, ka mācību materiāli, kuri ir atrodami ir nepiemēroti darbam ar bērniem, dažkārt tādēļ, ka tie paredzēti citam vecumposmam. Latviešu valoda cittauniešiem šķiet sarežģīta. Valodas apguvei traucē citas valodas gramatikas jaukšana. Mācību process bērniem ir pilnībā atšķirīgs no viņu iepriekšējās pieredzes. Viss šķiet svešs, nesaprotams, apkārtējie runā nesaprotamā valodā.

Dažu bērnu iepriekšējā dzīves pieredze saistīta ar traģiskiem notikumiem, sarežģītas attiecības ģimenē, vecāku šķiršanās, dažkārt piespiedu šķiršanās no ierastās

vides, mājām, mīļām lietām. Tas iespaido skolēnu emocionālo stāvokli. *“Dvīņiem sākotnēji bija grūti - valodas neprasme nošķīra viņus no citiem bērniem, viņi skuma pēc plašās mājas Īrijā, protams, arī pēc mammas. Klasē gadījās asaras it kā bez iemesla, bija arī konflikti.”*

Ir arī pozitīvie apstākļi, kas skolēnu iekļaušanos mācību procesā padara iespējamu, pat veiksmīgu.

Angļu valodas skolotājas uzsver, ka pozitīvi ir tas, ka šie bērni saprot, runā vai labi pārvalda angļu valodu.

Pozitīvi ir, ja pārējie klasesbiedri izturās draudzīgi, labvēlīgi, cenšas iesaistīt rotaļās, vēlas kontaktēties, palīdzēt. Palīdz mācīties sarunvalodu, apgūt vārdus latviešu valodā. Palīdz orientēties skolas telpās, mācību norisēs. Skolotājas uzsver, ka vietējie bērni uzņem bērnus ar prieku, interesi, ir draudzīgi.

Ja iebrucēju bērni paši ir aktīvi, centīgi, draudzīgi. Ir ieinteresēti mācību procesā, ir darbspējīgi. Grib mācīties, apgūt valodu. Skatās, ko dara citi bērni, jautā, ja kaut ko nesaprot, darbojas, cik spēj. Draudzīgi un atvērti. Ir mērķtiecīgi saskarsmē izmanto žestus, zīmju valodu. *“Veiksmīgā pieredze: ķīniešu bērns ātri apguva latviešu valodu, latviešu tautas tradīcijas, bija čakls, uzmanīgs un motivēts ikvienā darbā. Bērnu savstarpējā draudzība bija paraugs iespējā sazināties.”*

Daži bērni papildus mācījās valodu uzturēšanās centrā ārpus skolas. Ja ar šiem bērniem intensīvi strādā ir iespējams sasniegt labus rezultātus. Vairākiem skolēniem labi padodas matemātika, it īpaši skaitļošanas uzdevumi, labi strādā tādos mācību priekšmetos, kur var strādāt pēc parauga un nav vajadzīgas latviešu valodas zināšanas, kā mājturība, vizuālā māksla, sports. Savos pozitīvajos novērojumos dalās daļa no aptaujātajām skolotājām. *“Bērni cittaunieši ir ģimenes motivēti – mācīties. Bērnos mīt negurdināma centība, pacietība, vērīgums. Bērni ir apzinīgi, apmeklē konsultācijas un skolā ierodas katru dienu.”*

Pakāpeniski iejūtas, kļūst drošāki, iejūtas kolektīvā. Palīdz atsaucīgi vietējo bērnu vecāki, kas aicina uz savu bērnu ballītēm, mudina savus bērnus būt draudzīgiem. Arī skolotāji mudina klasesbiedrus būt pretimnākošiem. *“Veicās labi, visu laiku pārējiem bērniem aicināju šos bērnus iesaistīt, kopā spēlēt, runāt, draudzēties.”*

Trešais jautājumu bloks ļauj ieskatīties skolotāju darba specifikā ar imigrantu un remigrantu bērniem, apzināt galvenās grūtības un nepieciešamo palīdzību. Tātad

jautājumi bija: *Cik sagatavota bijāt Jūs? Vai esat apmeklējusi kādus kursus? Kādas Jums ir galvenās grūtības šinī darbā?*

8 skolotājas ļoti konkrēti ziņo, ka darbam ar cittautiešiem nav bijušas iepriekš sagatavotas itin nemaz. Piecas no viņām ir apmeklējušas kursus, taču visas atzīst, ka no tiem nav neko praktisku darbā pielietojamu guvušas. Tie nav bijuši piemēroti darbam ar atbilstošā vecumposma bērniem, kā arī viena izteicās, ka *“viss pārējais šinī seminārā bija stāsts par to, ar ko šī organizācija nodarbojas, kādus projektus veikusi un kādi rezultāti sasniegti. Saņēmu materiālus par to ko viņi ir konstatējuši, kam būtu jābūt. Bet to es tāpat zinu, tas man nepalīdz.”* Skolotājas stāsta, ka vieni kursi esot bijuši paredzēti cita vecumposma bērniem, citi atsevišķām klasēm, kurās mācās tikai iebraucēju bērni.

Divām angļu valodas skolotājām darbs ar cittautiešiem grūtības nesagādāja, jo šie bērni ar kuriem viņām bija saskarsme angļu valodā runāja labi. Viena no viņām atzina, ka dažkārt bija grūti izskaidrot dažas lietas latviešu valodas nezināšanas dēļ. Pārējās skolotājas uz šo jautājumu atbildēja nekonkrēti, vien minot iespējamus risinājumus, kas palīdzētu darbā ar šiem bērniem.

Citas grūtības darbā ar imigrantu un remigrantu bērniem skolotājām bija:

- Liels vietējo skolēnu skaits klasē, starp tiem bērni ar uzvedības problēmām, mācīšanās grūtībām. *“Visu laiku pavadīja vainas apziņa pret jaunpienācējiem, ka neveltū viņām maksimāli daudz uzmanības un laika, jo jāstrādā vienlaicīgi arī ar citiem bērniem, savukārt pret vietējiem bērniem, ka atrauju viņiem daļu uzmanības un tādēļ viņiem tiek dots mazāk, tādēļ, ka jāpievēršas jaunpienācējiem.”*
- Laika trūkums *“Izjutu lielu laika trūkumu, sajūtu, ka vienlaicīgi daru vairākus darbus vienlaicīgi un rezultātā neviens netiek darīts pilnīgi kvalitatīvi.”*
- Mācību materiālu trūkums. Tiek stāstīts, ka pieejamie mācību materiāli ir nepiemēroti, trūkst mācību materiālu speciāli valodas apguvei, attēli, skolēniem, ar kuriem nav iespējams sazināties citā valodā. Būtu nepieciešami arī *“papildus mācību līdzekļi, kas satur informāciju arī viņu valodā.”* Ir mācību materiāli, kurus var izmantot darbojoties ar datoru. Diemžēl, stundā, ja klasē ir divi vai vairāki cittautieši, nav iespējams paralēli darbam ar pārējiem skolēniem izmantot datoru, kurā šie divi varētu tikmēr spēlēt valodas mācību

spēlītes. Būtu nepieciešami mācību materiāli, kas ir sasaistīti ar citu bērnu stundās apgūstamo mācību vielu.

- Skolotājas sūdzas, tā kā uzsākot darbu ir tam nesagatavotas, bērni tiek ievietoti klasē pēkšņi, nereti mācību gada vidū, un skolotāja tiek vienkārši nostādīta fakta priekšā, liels atspajds būtu mācību programma, kas paredzēta šādu bērnu apmācībai uz kā varētu balstīties sastādot individuālu apmācības plānu. Ir arī pieredzes trūkums mācot latviešu valodu cittautiešiem, tam ir cita metodika, ar kuru arī skolotājas nav pazīstamas. *“Skolotājam būtu nepieciešami kādi metodiskie ieteikumi, ko un kā strādāt, kā šo darbu ar iebraucējiem savienot ar darbu ar pārējiem skolēniem.”*

- Nepieciešamība sagatavot individuālus uzdevumus, savienot tos ar darbu ar pārējiem klases skolēniem. Strādāt tā *“...lai jaunais bērns organiski iekļautos mācību procesā, bet pārējiem netiktu mazināts apguves temps.”*

“sadalīt uzmanību cittautietim un vietējam skolēnam ir ļoti apgrūtināši un stundā ieplānotais darbs ne vienmēr ir izpildāms.”

Tā kā viens no būtiskākajiem priekšnoteikumiem skolēnu veiksmīgai iekļaušanai skolā ir sadarbība ar bērnu vecākiem šim jautājumam pētījumā tika pievērsta atsevišķa uzmanība.

Kāda bija sadarbība ar imigrantu bērnu vecākiem? Viņu ieinteresētība?

No visiem minētajiem gadījumiem skolotāji 10 reizes minējuši, ka sadarbība ar vecākiem bijusi veiksmīga, viņi ir bijuši ieinteresēti. Tieši pretējus gadījumus skoltājas minējušas 9 reizes. Tas liecina par to, ka situācijas ir ļoti dažādas.

Kādi ir vecāku iesaistīšanās veidi, diemžēl atbildes tiek sniegtas visai nekonkrētas un vairāk emocionālas, kad jautājums tika papildināts, tieši kāda bija praktiskā vecāku rīcība, tikai trīs skolotājas varēja sniegt konkrētas rīcības piemērus: *“Sameklēja kontaktpersonu, kas runā latviešu un angļu valodā un nepieciešamības gadījumā vienmēr ir sazvanāma. Vecāki paši mācās latviešu valodu”*; *“Vecāki apmeklēja klases svētku pasākumus apmeklēja klases vecāku sapulces uz kurām ierodas ar pašu pieaicinātu tulku”*; *“...jautāja, centās atbalstīt skolēnu, motivēt mācīties latviešu valodu.”*

Pārējās skolotājas vecāku ieinteresētību raksturoja kā *“darīja visu bērnu labā”*, *“attieksme bija pozitīva un atsaucīga”*, *“vecāki ir laipni”*. Diemžēl, tas ka vecāki ir laipni vēl neliecina, ka viņi ir gatavi sadarboties. Tas drīzāk varētu liecināt,

par attieksmi, kuru raksturo skolotāja runājot par viena bērna vecākiem no Ķīnas : ”C vecāki ir laipni, uzklausa, taču ne vienmēr izpilda ieteikto, piemēram, novērst stundu sākuma kavējumus, pārbaudīt vai zēnam somā ir ielikts penālis utml.” Vai kā secina viena no angļu valodas skolotājām: “Man kā priekšmeta skolotājai sadarbība ar vecākiem ir bijusi veiksmīga. Netiku viņus sastapusi.”

Deviņas reizes intervijās izskanēja gadījumu apraksti, kad sadarbība ar vecākiem nav vispār, vai ir bijusi pat negatīva. “Sadarbība ar tēvu neveidojās, jo viņš nevēlējās uz klausīt, kontaktējās diktējot savus noteikumus un uzstādot prasības. Meiteņu audzināšanā iesaistījās arī vecmāmiņa, viņa neatbalstīja tēva lēmumu šķirt bērnus no mātes, tomēr nebija arī gatava viņam iebilst. Rezultātā sarežģītajās ģimenes attiecībās bērni bija cietēji.”

Sadarbību ietekmē arī situācija, kad bērnu vecāki nerunā valodā, ar kuras palīdzību būtu iespējams sazināties ar skolu un skolotājiem. “Sadarbība ar šo bērnu vecākiem bija problemātiska, jo vecāki nerunāja latviešu valodā. Sazinoties pieaicināju skolotāju, kas varēja iztulkot sarunu. Ne vienmēr šāds skolotājs tūlī ir dabūjams, tādēļ, saziņa bija brīžiem neiespējama.”

Šinī jautājumu grupā tika aplūkoti arī skolotāju sadarbība ar skolas vadību un atbalsta personālu.

“Kādu atbalstu sniedz skolas vadība? Kāda sadarbība ar skolas atbalsta personālu?”

Piecas no skolotājām atbildēja, ka no skolas vadības nesaņem nekādu atbalstu un sadarbība nenotiek. Tiek minēts, ka atbalsta personāls nestrādā ar šiem bērniem, jo nav iespējas ar viņiem sazināties valodas barjeras dēļ. Ar bērniem kuriem ir iespējams sarunāties strādā skolas logopēds, sociālais pedagogs un speciālais pedagogs. Logopēds strādā arī ar angļu valodā runājošiem bērniem, jo nedaudz pārzina angļu valodu. Skolas vadība darbā ar imigrantu un remigrantu bērniem ir saistīta kā starpnieki saziņā ar bērnu vecākiem, palīdz risināt dažādas situācijas, pieņem lēmumus un kārtro dokumentāciju. “Sadarbība ar skolas vadību šinī gadījumā bija viena tikšanās ar meiteņu tēvu, jo skolas direktoram bija labākas angļu valodas zināšanas. Viņš mēģināja izskaidrot tēvam situāciju, meiteņu attieksmi, skolas kārtību. Ņēma vērā tēva prasības, sadalīja meitenes katru savā klasē. Atbalsta personāls no sadarbības izvairījās, jo nespēja kontaktēties ne ar bērniem, ne ar tēvu angļu valodā.”

Noslēdzošā jautājumu grupa dod iespēju noskaidrot respondentu ieteikumus, kādi atbalsta pasākumi būtu nepieciešami skolotājām, lai iebrucēju bērnu integrēšana un apmācība būtu maksimāli veiksmīga (skatīt tabulā 3.2.)

“Kas būtu nepieciešams, lai skolēnu imigrantu integrēšana un apmācība būtu maksimāli veiksmīga? Kādi ir Jūsu ieteikumi?”

Tabula 3.2.

Skolotāju ieteikumi, lai imigrantu un remigrantu skolēnu integēšana un apmācība būtu maksimāli veiksmīga.

Skolotāju ieteikumi	Skolotāju skaits
Tulka palīdzība, sadarbībai ar vecākiem, bērniem, atbalsta personālu	7
Nepieciešami atbilstoši mācību materiāli	8
Atbalsta personāla aktīvāka sadarbība	3
Skolotāja palīgs, asistents, konsultants skolā	9
Metodiskie ieteikumi darbam	2
Skolotāja iepriekšēja sagatavošana darbam, apmācību kursi	3 / 8
Skolēna skaita klasē samazināšana	1
Bērniem un vecākiem informācija par skolas kārtību	2
Papildus, nopietna latviešu valodas apmācība bērniem	13
Latviešu valodas pamatzināšanu apguve jau pirms ierašanās skolā	3
Sadarbības ar vecākiem veicināšana	5
<i>“Pasākumi, uzsverot mūsu skolēnu dažādību labā nozīmē.”</i>	1
Skolēniem mācības uzsākt 1.klasē (ja ir līdz 2 gadu vecuma atšķirības)	1
Atsevišķas klases cittautiešu apmācībai	1

Galvenais ieteikums no respondentēm ir nepieciešamība skolēniem papildus mācīties latviešu valodu. Tā ir vislielākā problēma, kas minēta gan pie skolotāju darba grūtībām, gan pie skolēnu mācību grūtību iemesliem. Tiek ieteikti varianti kā efektīvāk, ātrāk un veiksmīgāk varētu bērnus apmācīt latviešu valodā. Pirmkārt jau tiek secināts, ka atšķiras metodes ar kādām māca latviešu valodu latviešu bērniem un ar kādām cittautiešiem. Tādēļ latviešu valodas skolotājiem, kas strādā skolās ar latviešu apmācību valodu, nav šādas pieredzes. Tādēļ arī valodas pasniegšanai tiek ieteikta skolotāju iepriekšēja sagatavošana.

Tiek ieteikts veidot atsevišķas latviešu valodas nodarbības un tām būtu jānotiek katru dienu pēc stundām intensīvākai valodas apguvei. Skolotājas ir izteikušas ierosinājumus, ka būtu vēlams jau pirms bērna iesaistīšanas skolā, dot viņam iespēju apgūt latviešu valodas pamatus kā arī zināšanas par valsti, tradīcijām. *“Lai skolēnu imigrantu apmācība un integrēšana būtu maksimāli veiksmīga vajadzētu nodrošināt intensīvāku valodas apguvi un skolā skolēnu likt jau ar latviešu valodas pamatzināšanām.”*

Nodarbības varētu būt gan individuālas, gan grupās, tām būtu jābūt atvēlētam papildus laikam. Ir pat ierosinājums veidot atsevišķas klases imigrantu bērnu apmācībai vispār.

Kā viens no risinājumiem izskanējis ieteikums bērniem, kuru vecums nepārsniedz divus gadus vairāk kā pirmklasniekiem, sākt mācības skolā no pirmās klases. Bērniem būtu iespējams apgūt valodas pamatus, burtu rakstību un lasīšanu kopā ar pārējiem bērniem, jo pirmajā klasē to apgūst arī vietējie skolēni. *“Ja skolēna vecums ir apmēram divu gadu robežās, lai uzsāktu 1.klasi, tad skolēnu bez latviešu valodas pamatzināšanām vajadzētu likt pirmajā klasē. Skolēnam būtu nepieciešams mācības uzsākt no 1.klases, jo cilvēkam bez valodas zināšanām nav iespējams apgūt mācību priekšmetus, ja pamatprasmes nav apgūtas.”*

Liela palīdzība darbā ar imigrantu un remigrantu bērniem būtu skolotāja palīga vai asistenta piesaiste. Tātad būtu nepieciešams skolotājs, kuram vēlams ir arī angļu valodas zināšanas, kurš varētu palīdzēt bērnam gan stundu laikā izskaidrojot klasē notiekošo, uzdevumu noteikumus, gan starpbrīžos, palīdzot orientēties skolā, gan pēc stundām pildot mājas darbus. Šāds skolotāja palīgs varētu arī palīdzēt kontaktēties ar vecākiem. *“Bet, manuprāt, daudz lielāks atvieglojums būtu, ja tieši šiem bērniem mācību stundās tiktu piesaistīts mentors, kurš palīdzētu izsekot vielai un palīdzētu ar valodas saprašanu.” “Būtu labi, ja skolā būtu kāds cilvēks, kas varētu palīdzēt, gan šiem iebraucējiem, gan arī skolotājiem. Es piemēram, nemaz nezināju, ka ir kaut kādi kursi, kurus es varētu apmeklēt.”* Lai atvieglotu skolotāju darbu, būtu nepieciešams, lai skolā būtu kāds, kurš runātu svešvalodā, būtu informēts par skolā esošajiem iebraucēju bērniem, koordinētu darbu ar viņiem, viņu vecākiem. Sekotu līdzī visiem pieejamiem kursiem, palīdzētu ar mācību materiālu meklēšanu, risinātu dažādas sadzīviskas problēmas, kas saistītas ar šiem bērniem.

Vairākas respondentes ierosina, ka būtu nepieciešami arī tulka pakalpojumi, ideālā variantā, ka šis skolotāja palīgs vai koordinators arī varētu būt tulks. Tulka pakalpojumi būtu nepieciešami, lai darbā ar bērniem varētu iesaistīties skolas atbalsta personāls, un, lai būtu iespējams sadarboties ar skolēnu vecākiem. *“Nespēju sākotnēji izskaidrot bērnu vecākiem (kamēr viņi vēl nebija atraduši tulku) skolai nepieciešamās lietas, skolas noteikumus, ikdienas kārtību.”* Tādēļ *“Sadarbojoties ar šo bērnu vecākiem noteikti būtu jābūt tulkam, pieejamiem sagatavotiem materiāliem par skolā nepieciešamo, skolas dzīves norišu kārtību, vēlams rakstiskā veidā.”*

Sadarbība ar vecākiem būtu jāveicina, tas tiek uzskatīts par ļoti svarīgu faktoru bērnu sekmīgai integrācijai. Sadarbība gan ar imigrantu bērnu vecākiem, gan arī ar pārējo bērnu vecākiem, kuru sapratne un palīdzība ir ļoti svarīga. *“Veiksmīgai integrēšanai ir vajadzīgs arī apkārtējās sabiedrības, un īpaši klasebiedru vecāku atbalsts. Kopīgi rīkotie pasākumi, ballītes dod ļoti pozitīvu efektu.”*

Liela problēma ir atbilstošu mācību materiālu trūkums. Skolotāji secina, ka tie mācību materiāli, kas ir pieejami neatbilst situācijai. *“Nepieciešami īpaši izstrādāti mācību materiāli šādiem skolēniem, jo esošie nav piemēroti, jo tie ir pārāk sarežģīti”* Mācību materiāliem jābūt tādiem, lai skolēns varētu mācīties latviešu valodu atbilstoši savām spējām. *“Vajadzīga valodas apguves literatūra, kas būtu domāta tieši skolēnam, atbilstoši mācību preikšmetiem, nevis tikai vispārīgai valodas apguvei ar sadzīvīskām tēmām.”*

Lielākā daļa no intervētajām skolotājām atzīst, ka nav bijušas iepriekš sagatavotas darbam ar imigrantu vai remigrantu bērniem. Šīs atbildes intervijas otrajā jautājumu grupā, pievienojot ierosinājumu daļai, kur par iepriekšēju skolotāju sagatavošanu darbam konkrētus priekšlikumus ir minējušas trīs skolotājas, arī šis priekšlikums ieņem vietu starp nozīmīgākajiem ierosinātajiem atbalsta pasākumiem. Minēti arī metodisko ieteikumu nepieciešmība, kā savienot individuālo darbu ar imigrantu bērniem ar darbu ar pārējiem bērniem klasē. *“Skolotājām būtu nepieciešami kādi metodiskie ieteikumi, ko un kā strādāt, kā šo darbu ar iebraucējiem savienot ar darbu ar pārējiem skolēniem. Ja vēl klasē nebūtu tik daudz bērnu, varētu vairāk laika velēt viņiem.”* Arī skolēnu skaita klasē samazināšana tiek minēts, ka piemērots risinājums.

Iemesls, kādēļ skolas atbalsta personālam ir neiespējami strādāt ar imigrantu bērniem, ir šī personāla angļu valodas nepārzināšana, kā arī neiespējami sazināties ar bērniem, kuri nerunā arī angļu valodā. Respondentes uzskata, ka sadarbība ar atbalsta

personālu ir ļoti svarīga, it īpaši situācijās, kad bērniem ir traumatiska iepriekšējā dzīves pieredze, vai sarežģīti apstākļi ģimenē.

Skolotājas min arī pasākumus, kas veicinātu skolēnu iecietību, pozitīvu attieksmi pret citādo, pieņemšanu. Respondente uzskata, ka ir nepieciešami *“Pasākumi, uzsverot mūsu skolēnu dažādību labā nozīmē.”*

SECINĀJUMI

1. Aptaujātajām 13 skolotājām ir vērā ņemama pieredze darbā ar imigrantu un remigrantu bērniem. Kopā minēti 24 imigrantu un 22 remigrantu bērni. No aptaujātajām 13 skolotājām pieredze darbā ar bērniem imigrantiem ir 11 skolotājām, ar remigrantiem 8 no viņām.
2. Skolēni bija ieradušies no vismaz 11 valstīm, viņu iepriekšējā pieredze ir ļoti atšķirīga. Viņu vidū bērni, kas dzīvojuši vairākās valstīs un vairākkārt atgriezušies Latvijā. Dažu bērnu iepriekšējā dzīves pieredze saistīta ar traģiskiem notikumiem, sarežģītas attiecības ģimenē, šķiršanās, dažkārt piespiedu šķiršanās no ierastās vides, mājām, mīļām lietām. Tas iespaido skolēnu emocionālo stāvokli.
3. Bērni ierodas nesagatavoti, viņiem nav vispār vai ir ļoti sliktas latviešu valodas zināšanas. Daži no viņiem spēj sazināties angļu vai krievu valodā. Citiem nav nekādas starpvalodas, tādēļ, lai sazinātos ar skolotājiem vai klasesbiedriem var izmantot tikai žestus vai zīmju valodu.
4. Grūtības bērniem sagādā viņu nevēlēšanās mācīties, dažkārt arī nevēlēšanās kontaktēties ar vienaudžiem, noslēgšanās sevī, neizpratne pret dotajiem uzdevumiem. Gadījumos, kad skolēns ticis iekļauts par diviem vai trim gadiem zemākā klasē, tiek novērotas situācijas, kad bērns tiek atstumts tādēļ, ka ir vecāks, lielāks augumā, atšķirīgs ārējā izskata ziņā. Dažkārt vietējie bērni atstumj valodas barjeras dēļ. Bērniem ir bijusi citāda audzināšana, kultūras atšķirības, līdz ar to arī citāda pasaules uztvere. Arī vietējo bērnu vecāki mēdz izturēties ar aizspriedumiem, diemžēl, tas ietekmē arī bērnu attieksmi.
5. Latviešu valoda šķiet sarežģīta. Valodas apguvei traucē citas valodas gramatikas jaukšana. Mācību process bērniem ir pilnībā atšķirīgs no viņu iepriekšējās pieredzes. Viss šķiet svešs, nesaprotams, apkārtējie runā nesaprotamā valodā.
6. Pozitīvais - pārējie klasesbiedri izturās draudzīgi, labvēlīgi, cenšas iesaistīt rotaļās, vēlas kontaktēties, palīdzēt. Palīdz mācīties sarunvalodu, apgūt vārdus latviešu valodā. Palīdz orientēties skolas telpās, mācību norisēs. Skolotājas uzsver, ka vietējie bērni uzņem iebrāucēju bērnus ar prieku, interesi, ir draudzīgi.

7. Angļu valodas skolotājas uzsver, ka pozitīvi ir, ka šie bērni saprot, runā vai labi pārvalda angļu valodu.
8. Gadījumos, ja bērni paši ir aktīvi, centīgi, draudzīgi. Ir ieinteresēti mācību procesā, ir darbaspējīgi. Grib mācīties, apgūt valodu. Skatās, ko dara citi bērni, jautā, ja kaut ko nesaprot, darbojas, cik spēj. Draudzīgi un atvērti. Ir mērķtiecīgi saskarsmē izmanto žestus, zīmju valodu.
Dažiem skolēniem labi padodas matemātika, it īpaši skaitļošanas uzdevumi, labi strādā tādos mācību priekšmetos, kur var strādāt pēc parauga un nav vajadzīgas latviešu valodas zināšanas, kā mājturība, vizuālā māksla, sports.
Palīdz atsaucīgi vietējo bērnu vecāki, kas mudina savus bērnus būt draudzīgiem.
9. Skolotāji ziņo, ka darbam ar cittautiešiem nav bijuši iepriekš sagatavoti itin nemaz. Piecas no viņām ir apmeklējušas kursus, taču visas atzīst, ka no tiem nav neko praktisku darbā pielietojamu guvušas. Tie nav bijuši piemēroti darbam ar atbilstošā vecumposma bērniem.
10. Skolotājām grūtības sagādā - liels vietējo skolēnu skaits klasē, starp tiem bērni ar uzvedības problēmām, mācīšanās grūtībām. Mācību materiālu trūkums, pieejamie mācību materiāli ir nepiemēroti, trūkst mācību materiālu speciāli valodas apguvei, attēli, skolēniem, ar kuriem nav iespējams sazināties citā valodā.
11. Bērni tiek ievietoti klasē pēkšņi, nereti mācību gada vidū, liels atspazs būtu mācību programma, kas paredzēta šādu bērnu apmācībai uz kā varētu balstīties sastādot individuālu apmācības plānu. Ir arī pieredzes trūkums mācot latviešu valodu cittautiešiem, tam ir cita metodika, ar kuru skolotājas nav pazīstamas.
12. No visiem minētajiem gadījumiem skolotāji 10 reizes minējuši, ka sadarbība ar vecākiem bijusi veiksmīga, viņi ir bijuši ieinteresēti. Deviņas reizes intervijās izskanēja gadījumu apraksti, kad sadarbība ar vecākiem nav vispār, vai ir bijusi pat negatīva. Sadarbību ietekmē arī situācija, kad bērnu vecāki nerunā valodā, ar kuras palīdzību būtu iespējams sazināties ar skolu un skolotājiem. Tas liecina par to, ka situācijas ir ļoti dažādas.
13. Skolas vadība darbā ar imigrantu un remigrantu bērniem ir saistīta kā starpnieki saziņā ar bērnu vecākiem, palīdz risināt dažādas situācijas, pieņem lēmumus un kārtro dokumentāciju. Daļa skolotāju no skolas vadības nesāņem

nekādu atbalstu un uzskata, ka sadarbība nenotiek. Atbalsta personāls nestrādā ar šiem bērniem, jo nav iespējas ar viņiem sazināties valodas barjeras dēļ. Ar bērniem kuriem ir iespējams sarunāties strādā skolas logopēds, sociālais pedagogs un speciālais pedagogs. Logopēds strādā arī ar angļu valodā runājošiem bērniem, jo nedaudz pārzina angļu valodu.

14. Starp ieteikumiem un vajadzībām, kas nepieciešams darbam ar imigrantu un remigrantu bērniem no respondentēm dzirdams, ka ir nepieciešamība skolēniem papildus mācīties latviešu valodu. Tiek ieteikts veidot atsevišķas latviešu valodas nodarbības un tām būtu jānotiek katru dienu pēc stundām intensīvākai valodas apguvei. Ir ierosinājumi, dot bērnam iespēju jau pirms iesaistīšanās skolā apgūt latviešu valodas pamatus kā arī zināšanas par valsti, tradīcijām. Nodarbības varētu būt gan individuālas, gan grupās, tām būtu jābūt atvēlētam papildus laikam. Ir pat ierosinājums veidot atsevišķas klases imigrantu bērnu apmācībai vispār. Bērniem kuru vecums nepārsniedz divus gadus vairāk kā pirmklasniekiem, sākt mācības skolā no pirmās klases. Bērniem būtu iespējams apgūt valodas pamatus, burtu rakstību un lasīšanu kopā ar pārējiem bērniem.
15. Liela palīdzība darbā ar imigrantu un remigrantu bērniem būtu skolotāja palīga vai asistenta, kuram vēlams ir arī angļu valodas zināšanas, piesaiste. Šāds skolotāja palīgs varētu arī palīdzēt kontaktēties ar vecākiem.
16. Būtu nepieciešami arī tulka pakalpojumi, ideālā variantā, ka šis skolotāja palīgs arī varētu būt tulks. Tulka pakalpojumi būtu nepieciešami, lai darbā ar bērniem varētu iesaistīties skolas atbalsta personāls, un, lai būtu iespējams sadarboties ar skolēnu vecākiem. Sadarbība ar atbalsta personālu ir ļoti svarīga, it īpaši situācijās, kad bērniem ir traumatiska iepriekšējā dzīves pieredze, vai sarežģīti apstākļi ģimenē.
17. Liela problēma ir atbilstošu mācību materiālu trūkums. Skolotāji secina, ka tie mācību materiāli, kas ir pieejami neatbilst situācijai.
18. Lielākā daļa no intervētajām skolotājām atzīst, ka nav bijušas iepriekš sagatavotas darbam ar imigrantu vai remigrantu bērniem. Minēta arī metodisko ieteikumu nepieciešamība, kā savienot individuālo darbu ar imigrantu bērniem ar darbu ar pārējiem bērniem klasē. Arī skolēnu skaita klasē samazināšana tiek minēts, ka piemērots risinājums.

19. Skolotājas min arī pasākumu nepieciešamību, kas veicinātu skolēnu iecietību, pozitīvu attieksmi pret citādo, pieņemšanu.

IETEIKUMI

Noskaidrojot skolotāju, kurām ir konkrēta pieredze darbā ar imigrantu un remigrantu bērniem skolā, viedokļus par šī darba pozitīvajiem un negatīvajiem aspektiem, tika izvērtēta ieteicamā rīcība, sagatavojot augsni sekmīgai imigrantu un remigrantu skolēnu apmācībai un integrēšanai skolā.

1. Galvenais priekšnoteikums, lai imigrantu un remigrantu bērni varētu sekmīgi iekļauties skolā ir latviešu valodas apmācība. Valodas apmācībai jābūt intensīvai, tādēļ Izglītības un zinātnes ministrijai būtu nepieciešams rast iespēju finansēt speciāli šim darbam sagatavotus pedagogus, kas pārzinātu valodas pasniegšanas metodiku cittautiešiem, kuriem nav nekādas starpvalodas zināšanu. Tiek ieteiktas trīs iespējas:

- pirms iekļaušanas skolā bērniem piedāvāt iepriekšēju apmācību valodas apgūvē, skolas gaitas uzsākt tikai tad kad ir valodas pamatprasmes;
- veidot atsevišķas valodas apmācības nodarbības pēc stundām intensīvi katru dienu individuāli vai grupās;
- veidot atsevišķas klases šo skolēnu valodas apmācībai, kopā ar pārējiem bērniem darbojoties mācību priekšmetos, kuros nav nepieciešamas valodas zināšanas.

2. Nepieciešama skolotāju iepriekšēja sagatavošana darbam ar cittautiešu bērniem. Pēc skolotāju novērtējuma esošie Izglītības attīstības centra, vai Latviešu valodas aģentūras piedāvātie kursi ir nepiemēroti, lai nopietni sagatavotu skolotājus darbam. Skolotājiem ir nepieciešami konkretizēti metodiskie ieteikumi:

- kā organizēt darbu klasē, kurā ir liels skaits vietējo skolēnu, ar darbu ar bērnu, kurš nepārvalda vai slikti pārvalda latviešu valodu;
- kā mācīt latviešu valodu bērnam, kas runā tikai citā valodā;
- kā sastādīt individuālu apmācības programmu šim bērnam, lai darbs būtu savienojams ar darbu klasē.

3. Skolām nodrošināt tulka pakalpojumus darbam ar skolēnu vecākiem, informācijas par skolas kārtību sniegšanai, atbalsta personāla iesaistīšanai. Vēlams informāciju par izglītības iespējām sagatavot rakstiski vairākās valodās, lai tā būtu pieejama gan internetā, gan papīra formātā.
4. Izglītības iestādēm pārskatīt darba organizēšanu klasēs, kurās tiek iesaistīti imigrantu vai remigrantu bērni, kā risinājumu sekmīgam darbam izmantojot stratēģiju, kad tiek samazināts skolēnu skaits klasē vai piesaistīts skolotāja palīgs, kurš veltītu individuālu uzmanību un sniegtu atbalstu šiem skolēniem gan mācību stundās, gan pildot mājasdarbus.
5. Lai nodrošinātu skolotājam atbalstu no skolas vadības, skolās būtu nepieciešams speciāls darbinieks konsultants, kas spētu koordinēt darbu skolā, kas saistīts ar imigrantu un remigrantu bērnu integrēšanu, pie kura varētu vērsties pēc informācijas un palīdzības, gan ar šiem bērniem darbā iesaistītie skolotāji, gan šo skolēnu vecāki, kurš rūpētos, lai skolotājiem būtu informācija par apmācību iespējām, sekotu līdzī jaunumiem, koordinētu skolēnu valodas apmācību, sadarbotos ar atbalsta organizācijām, kas saistīti ar iebraucēju uzņemšanu valstī. Šāda darbinieka pienākums būtu veidot attiecīgas nodarbības, lai izglītotu skolēnus savstarpējās iecietības, tolerances un citādā pieņemšanas jautājumos.
6. Izglītības ministrijai būtu jāparedz finansiālais atbalsts darbam ar remigrantu un imigrantu bērnu apmācīšanu un integrēšanu skolās, jo darbs ar šiem bērniem uzliek skolu darbiniekiem nopietnu papildu slodzi.

NOBEIGUMS

Maģistra darba "Imigrantu un remigrantu bērnu integrēšana skolā" autores mērķis bija noteikt imigrantu un remigrantu bērnu integrēšanai izglītības iestādēs nepieciešmos atbalsta pasākumus, atklājot skolotāju viedokli par darba specifiku un problēmām darbā ar šiem bērniem un saskarsmē ar viņu vecākiem. Tika veikta teorētisko nostādņu un dokumentu analīze, apzinātas migrācijas tendences pasaulē, remigrācijas iemesli, pētīti atbalsta pasākumi dažādās pasaules valstīs, kas padara imigrantu un remigrantu bērnu integrāciju iespējamu un veiksmīgu. Tika meklēta atbilde uz jautājumu kādi atbalsta pasākumi ir nepieciešami izglītības iestādēs, lai pilnveidotu darbu ar imigrantu un remigrantu bērniem?

Pasaulē liela uzmanība tiek pievērsta iebrucēju jaunās mītnes zemes valodas apguvei, tam tiek izmantotas dažādas pieejas, tiek sagatavota informācija dažādās valodās vecākiem par bērnu izglītības iespējām, izmantoti tulka pakalpojumi, palīgskolotāji klasēs, kurās mācās iebrucēju bērni. Lai padarītu darbu veiksmīgāku, tiek samazināts skolēnu skaits klasēs, ierobežots imigrantu bērnu skaits klasēs, pieņemti darbā skolotāji, kas paši ir iebrucēji. Skolotājiem tiek piemērotas piemaksas, atvieglojumi transportam, pat apmaksāti dzīvesvietas izdevumi.

Latvijā Izglītības attīstības centrs, Rīgas domes kultūras un izglītības departaments, Latviešu valodas aģentūra un citas organizācijas īsteno dažādus projektus, sadarbībā ar citām Eiropas dalībvalstīm, veic pētījumus, organizē kursus, veido dažādus mācību līdzekļus, lai atbalstītu izglītības iestādes darbā ar imigrantu un remigrantu bērniem. Tomēr, kā varam secināt pēc skolotāju, kuras ikdienā strādā ar šiem bērniem aptaujas rezultātiem, tas ir nepietiekami. Kursi nav piemēroti reālai darbībai, tajos sniegtā palīdzība nav piemērojama situācijām, neatbilst iebrucēju skolēnu vajadzībām un vecumposmam, mācību materiāli nav ikdienā izmantojami. Skolotāji atzīst, ka kaut ko daļēji var pielāgot, tomēr ir pašiem jāiegulda liels darbs, jo nekas nav līdž galam tāds, kāds būtu nepieciešams ikdienas darbā.

Galvenā problēma ir situācijā, kad klasē pēkšņi, mācību gada vidū klasē ierodas bērns, kas nevienu vārdu nesaprot latviešu valodā, ir apjucis, nobijies, noskumis un dažkārt vispār nesaprot kur atrodas un kāpēc, skolotājam nav neviena, pie kā griezties pēc padoma vai palīdzības. Skolas atbalsta personāls no sadarbības izvairās, jo arī nespēj valodas barjeras dēļ kontaktēties ne ar skolēnu, ne ar viņa

vecākiem, skolas vadība arī šī paša iemesla dēļ nevar palīdzēt. Daļa skolotāju ļauj lai dzīve pati visu noliek savās vietās, lai bērns sēž, klausās, un iesaistās kā nu māc, daži skolotāji turpretī izrāda lielu interesi, ļoti cenšas, strādā papildus savam darba laikam, veido mācību materiālus, iegulda lielu darbu latviešu valodas apmācīšanā, dažkārt ar gandarījumu secina, ka ir sasnieguši vērā ņemamus rezultātus, dažkārt ir spiesti konstatēt, ka visas viņu pūles ir bijušas veltīgas, jo pēc pāris mēnešu intensīva darba bērnu ģimene nolemj atkal pārcelties uz citu valsti.

Tādēļ skolu vadībai būtu lietderīgi padomāt par konkrētas amata vietas izveidi cilvēkam, kas būtu kompetents koordinēt skolotāju darbu, būtu informēts par visiem pieejamajiem skolotāju sagatavošanas kursiem, varētu informēt par esošajiem mācību materiāliem, ieteikt, kā tos izmantot, varētu kontaktēties ar iebraucēju ģimenēm, sniegt viņiem nepieciešamo informāciju, būt starpnieks, starp iebraucēju uzņēmošajām institūcijām, skolas vadību un skolēnu vecākiem un skolotājiem. Kas koordinētu sadarbību starp mācību priekšmetu skolotājiem.

Izglītības ministrijas līmenī vajadzētu pievērst uzmanību kursu un skolotāju apmācības kvalitātei un piemērotībai, atbilstošu mācību materiālu pieejamībai, finansiālu līdzekļu paredzēšanai skolotāju papildus darba pienākumu apmaksai, palīgskolotāju amata apmaksai, tulka pakalpojumu pieejamībai.

Migrācija pasaulē ir un pastiprināsies, pasaules globalizācijas procesi ir neatgriezeniski, tādēļ nedrīkst izlikties, ka nekas nenotiek, ir nepieciešams pieņemt esošos procesus un būt tiem gataviem. Imigrantu bērni būs skolas ikdiena, mums jābūt gataviem pārmaiņām. Tā skola, kura pirmkārt šo sapratīs un pieņems jaunus spēles noteikumus, būs progresīva un nākotnē pieprasīta.

Maģistra darbs ir neliels ieskats šī brīža situācijā un ir izmantojams kā iespējams atbalsta punkts turpmākiem pētījumiem, kuri varētu būt vērsti uz situācijas attīstības pētīšanu. Jāseko līdz katram uzlabojumam, katra pasākuma ieviešanas solim, un nemitīgi jāizvērtē, kas darbojas, kas vēl nepieciešams. Darbs ir tikai sākuma stadijā, jo situācija, kad skolās ierodas cittautiešu bērni un ir nepieciešamība mācīties sadzīvot, integrēt Latvijā ir visai jauna, tikai gadus desmit sena.

Darba autore uzskata, ka darba mērķis ir sasniegts un ir atbildēts uz jautājumu, kas nepieciešams skolās, lai darbs būtu veiksmīgs. Kaut arī šis jautājums vienmēr būs atklāts, jo vienmēr būs kādas jaunas nepieciešamības un palīdzība darbā ar iebraucēju bērniem, tomēr ir apzināta šī brīža situācija un izteikti priekšlikumi.

IZMANTOTĀ LITERATŪRA UN AVOTI

1. Alijevs, R.(2005). *Izglītības filosofija XXI gadsimts*. Rīga: RETORIKA A
2. *Apvienoto Nāciju Bērnu tiesību aizsardzības konvencija*. (28.pants) Izgūts no <http://www.tiesibsargs.lv/lv/pages/cilvektiesibas/bernu-tiesibas/ano-konvencija-par-berna-tiesibam> 02.05.2017.
3. Auziņa-Smita,I. (2015). *Latviešu bērnu izglītība Lielbritānijā 1950–2015*; Radot iespējas attīstībai : diasporas bērnu un jauniešu izglītība. Aijas Lulles un Evijas Kļaves redakcijā ; LU Diasporas un migrācijas pētījumu centrs. – Rīga : LU Akadēmiskais apgāds, 2015. – 382 lpp. Izgūts no http://www.diaspora.lu.lv/fileadmin/user_upload/lu_portal/projekti/diaspora/Diasporas_berni_makets.pdf 15.06.2017.
4. Baltiņš, M., Hirša, Dz., Kļava, G., Motivāne, K., Valdmanis, J., Veisbergs, A. (2012) Šis kopsavilkums ir veikts, pārstrādājot un papildinot pētījumu *Migrācijas ietekme uz valodas vidi Latvijā* (Latviešu valodas aģentūra. Rīga: Zinātne, 2009.) Latviešu valodas aģentūra Izgūts no http://www.valoda.lv/wp-content/uploads/docs/Petijumi/Sociolingvistika/04_Migracija-kopsavilkums.pdf 16.06.2017.
5. Bruquetas-Callejo, M., (2014). *Educational Reception in Rotterdam and Barcelona. Policies, Practices and Gaps* IMISCOE Research, Amsterdam University Press. Retrieved from <https://www.imiscoe.org/docman-books/323-educational-reception-in-rotterdam-and-barcelona-policies-practices-and-gaps/file> 20.06.2017.
6. Celikaksoy, A., Wadesjo, E.,(2015). *Unaccompanied minors and separated refugee children in Sweden: an outlook on demography, education and employment* / In: IZA Discussion Papers No 8963. Institute for the Study of Labor (IZA), 2015. -- 28 p. Retrieved from <http://ftp.iza.org/dp8963.pdf> 16.06.2017.
7. Centrālā statistikas pārvalde. (2015). Izgūts no <http://www.csb.gov.lv/statistikas-temas/termini/iedzivotaju-ilgtermina-migracija-35343.html>, 21.04.2017.
8. Centrālā statistikas pārvalde Izgūts no http://data.csb.gov.lv/pxweb/lv/Sociala/Sociala_ikgad_iedz_migr/IB0010.

- <px/table/tableViewLayout2/?rxid=7ee5bb2b-7c93-4ccb-8a34-1aa4ade09cc3>
20.04.2017.
9. Djačkova, S., Zankovska-Odiņa, S., Laganovska, K., Andersone, Dž., Dambe, L., Kirjuhina, J., (2011). *Pētījums par patvēruma meklētāju, bēgļu un personu, kurām piešķirts alternatīvais statuss, piekļuvi izglītībai Latvijā*. Latvijas Cilvēktiesību centrs, Rīga. Izgūts no http://providus.lv/article_files/848/original/Gala_zinojums_ped2.pdf?1326198814 17.06.2017.
 10. Eurofound (2012). *Labour mobility within the EU: The impact of return migration*. Izgūts no https://www.eurofound.europa.eu/sites/default/files/ef_publication/field_ef_document/ef1243en.pdf 16.10.2017.
 11. European Commission Brussels, (2016). *Communication from the commission to the european parliament, the council, the european economic and social committee and the committee of the regions Action Plan on the integration of third country nationals*. Retrieved from https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/homeaffairs/files/what-we-do/policies/european-agenda-migration/proposal-implementation-package/docs/20160607/communication_action_plan_integration_third-country_nationals_en.pdf 11.09.2017.
 12. Eurostat Statistics Explained. Retrieved from http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Migration_and_migrant_population_statistics/lv 17.04.2017.
 13. Eurydice, (2012). *Galveno kompetenču pilnveide Eiropas skolās: rīcībpolitikas uzdevumi un iespējas*. Eurydice ziņojums. Luksemburga: Eiropas Savienības Publikāciju birojs. Izgūts no <http://www.eurydice.org> Bērnu-imigrantu integrācija Eiropas skolās 28.05.2017.
 14. Ēriksons, E.H. (1998). *Identitāte: Jaunība un krīze* Rīga: Jumava
 15. Heckmann, F. (2008) *Education and migration*. Strategies for integrating migrant children in European schools and societies. A synthesis of research findings for policy-makers. An independent report submitted to the European Commission by the NESSE network of experts. Retrieved from

- <http://www.nesse.fr/nesse/activities/reports/activities/reports/education-and-migration-pdf> 24.10.2017
16. Esser, H. (2006) *Migration, language and integration. Aki research review 4*. Retrieved from https://www.wzb.eu/www2000/alt/aki/files/aki_research_review_4.pdf 24.10.2017.
 17. Hazans, M. (2016). *Atgriešanās Latvijā: remigrantu aptaujas rezultāti*. Rīga. Izgūts no http://www.diaspora.lv/fileadmin/user_upload/lu_portal/projekti/diaspora/petijumi/Atgriesanas_Latvija_-_petijuma_zinojums.pdf 16.10.2017.
 18. Hinkle, M. (b.g.) *Latvian-americans in the post-soviet era: cultural factors on return migration in oral history interviews*. Retrieved from http://www.elore.fi/arkisto/1_06/hin1_06.pdf 11.09.2017.
 19. *History of immigration from Latvia* Retrieved from <https://museums victoria.com.au/origins/history.aspx?pid=36> 11.09.2017.
 20. IAC (2016) *Dažādība kā resurss*. Integrācijas metodisko materiālu komplekts. Izgūts no http://www.iac.edu.lv/assets/I_dokumenti/EEZ/Dazadibkaresurss.pdf 11.09.2017.
 21. IAC (2017) *Jauniebraucēju integrācija* Izgūts no <http://www.iac.edu.lv/istenotie-projekti/jauniebrauceju-integracija/> 04.11.2017.
 22. Icart, C. J., Labelle, M., Antonius, R. (2005). *Indicators for evaluating municipal policies aimed at ght- ing racism and discrimination Jean – Center for Research on Immigration, Ethnicity and Citizenship (CRIEC) Université du Québec à Montréal, Montreal*. Retrieved from <http://unesdoc.unesco.org/images/0014/001496/149624E.pdf> 11.09.2017.
 23. Imigrācijas likums. Izgūts no <https://likumi.lv/doc.php?id=68522> 17.04.2017.
 24. *Information from the Government of the Netherlands*. Retrieved from <https://www.government.nl/topics/new-in-the-netherlands/documents/publications/2014/03/07/brochure-new-in-the-netherlands-engels> 20.04.2017.

25. Integration.lv (2011). *Mācību metodiskais materials. Starpkultūru saskarsme.* Izglītības attīstības centrs. Rīga. Izgūts no <http://www.integration.lv> 10.09.2017.
26. Irbīte, I., Zelmene, D., Ose, L. (2016.) *Dažādība kā resurss.* Integrācijas metodisko materiālu komplekts. Rīga. Izgūts no http://www.iac.edu.lv/assets/I_dokumenti/EEZ/Dazadibkaresurss.pdf 21.10.2017.
27. Irbīte, I., Zelmene, D. (2016). *Starpkultūru competence izglītībā.* Izgūts no http://www.iac.edu.lv/assets/Uploads/Pieredzes_krajums_Saliedeta_skola.pdf. 4.11.2017.
28. *Izglītības likums.* Izgūts no <https://likumi.lv/doc.php?id=50759> 10.04.2017.
29. Kaša, R., Akule, D. (2011). *Imigrantu integrācija Latvijā: valsts valodas apguve un pilsoniskā izglītība.* Izgūts no http://providus.lv/article_files/1124/original/febr_valodas_kursi_FINAL.pdf?1327000152 1.10.2017.
30. Kroplijs A., Raševska M. (2004). *Kvalitatīvās pētniecības metodes sociālajās zinātnēs.* Rīga: RaKa, 178 pp.
31. Latviešu valodas aģentūra. *Māci un mācies latviešu valodu* Izgūts no <http://maciunmacies.valoda.lv/metodiskie-materiali/diasporai-un-imigrantiem> 4.11.2017.
32. Latvijas Nacionālais vestures muzejs. LNVM notikumu arhīvs. Izgūts no <http://lnvm.lv/?p=7296> 1.10.2017.
33. *Likums Par 1951.gada 28.jūlija Konvenciju par bēgļa statusu un tās 1967.gada 31.janvāra Protokolu par bēgļa status.* Izgūts no (<https://likumi.lv/doc.php?id=44222>) 1.10.2017.
34. Lulle, A.(2009). *Rekomendācijas trešo valstu valstspiederīgo integrācijai Latvijā. Piecu ES dalībvalstu pieredzes izpēte: Nīderlande, Slovēnija, Somija, Ungārija un Zviedrija.* Rīga. Izgūts no https://www.researchgate.net/profile/Aija_Lulle/publication/269165428_Rekomendācijas_treso_valstu_valstspiederigo_integracijai_Latvija/links/5482f0ce0cf2f5dd63a90cf7.pdf?origin=publication_detail 6.06.2017.
35. Maschas-Hammond, C., Bouzinelos, A., Piotrowski, (2011). R. *Supporting Syrian Newcomers.* Retrieved from

- http://www.pvnccdsb.on.ca/uploads/56/Doc_635907807287576212.pdf
16.10.2017.
36. Margeviča, I., Samusēviča, A., Iliško, Dz., Kravale- Pauliņa, M., Rimšāne, I. (2010). *Didaktiski metodiskais atbalsta materiāls profesionālajā izglītībā iesaistītajiem vispārīzglītojošo mācību priekšmetu pedagogiem*. Rīga. Izgūts no <http://profizgl.lu.lv/mod/book/view.php?id=10583&chapterid=2197>
16.10.2017.
37. Ministru kabineta noteikumi Nr. 591 *Kārtība, kādā izglītojamie tiek uzņemti vispārējās izglītības iestādēs un speciālajās pirmsskolas izglītības grupās un atskaitīti no tām, kā arī pārcelti uz nākamo klasi* Rīgā 2015. gada 13. oktobrī (prot. Nr. 54 27. §) Izgūts no <https://likumi.lv/ta/id/277597-kartiba-kada-izglitotajie-tiek-uznemti-visparejas-izglitibas-iestades-un-specialajas-pirmsskolas-izglitibas-grupas> 01.10.2017.
38. Ministry of education British Columbia. *Students from Refugee Backgrounds – A Guide for Teachers and Schools 2015*. Retrieved from <http://www2.gov.bc.ca/assets/gov/education/administration/kindergarten-to-grade-12/diverse-student-needs/students-from-refugee-backgrounds-guide.pdf>
01.10.2017.
39. Mieriņa, I. (2015). (ed.) *Latvijas emigrantu kopienas: cerību diaspora*. Rīga: LU Filozofijas un Socioloģijas institūts. Izgūts no http://www.lu.lv/fileadmin/user_upload/lu_portal/zinas/2016/FSI_Ceribu_diaspora_pub.pdf 28.04.2017.
40. Muižnieks, N. (2003). *Kultūru daudzveidība un iecietība Latvijā. Dati. Fakti. Viedokļi*. Īpašu uzdevumu ministrs sabiedrības integrācijas lietās sekretariāts. Izgūts no http://providus.lv/article_files/1662/original/KulturuDaudzveidiba-brosh.pdf?1332414512 15.06.2017.
41. *Nacionālās identitātes, pilsoniskās sabiedrības un integrācijas politikas pamatnostādnes 2012.–2018.gadam (informatīvā daļa)* (2011). Izgūts no https://www.km.gov.lv/uploads/ckeditor/files/Sabiedribas_integracija/KM_13_0515_Prec_Nac_ident_pilson_sab_un_itegr_polit_pamatnost_2012-2018.pdf
20.04.2017.
42. Nonchev, N., Tagarov, N. (2012). (ed.) *Integrating refugee and asylum-seeking children in the educational systems*, Center for the study of democracy. Retrieved from

- http://www.csd.bg/fileadmin/user_upload/INTEGRACE_handbook.pdf
17.06.2017.
43. OECD Reviews of Labour Market and Social Policies: Latvia 2016, OECD Publishing, Paris. Retrieved from <http://dx.doi.org/10.1787/9789264250505-en> 11.09.2017.
44. Ose, L., (2016). *Iekļaujošs sociālo un izglītības pakalpojumu dizains. No visi ir vienādi uz ikviens ir īpašs*. Konference Passworld 2016 Latvija. Izgūts no <http://www.balkansflower.com/index.php/passworld/konference-passworld-2016-latvija> 17.06.2017.
45. Ostrovska, I., Daukšte, V. (b.g.) *Eiropas ideja un idejas Eiropā*. Rīga: Jumava.
46. Patvērums Drošā māja. Izgūts no <http://www.beglis.lv/lv/latvijas-sabiedribai> 01.10.2017.
47. *Patvēruma likums*. Izgūts no <https://likumi.lv/ta/id/194029> 01.10.2017.
48. *Pētījums: Neiecietība pret imigrantiem izteikta jauniešu vidū*. Intervija *Portāls nra.lv*, 23.septembris 2016. Izgūts no <http://nra.lv/latvija/185890-petijums-neiecietiba-pret-imigrantiem-izteikta-jauniesu-vidu.htm> 15.06.2017.
49. Pičukāne, Ē. (2013) Tālākizglītības potenciāla izmantošanas un pilnveides iespējas darbā ar trešo valstu valstspiederīgajiem. Promocijas darbs. Rīga. Izgūts no https://dspace.lu.lv/dspace/bitstream/handle/7/4603/17191-Erika_Picukane_2014.pdf?sequence=1&isAllowed=y 01.10.2017.
50. Pičukāne, Ē (2017.) Žurnāls “Skolas vārds” maija nr 2017.g Izgūts no <http://skolasvarda.lv/skolas-vards09.10.2017>. 01.10.2017.
51. Pilsonības un migrācijas lietu pārvalde. Latvijas Republikas iekšlietu ministrija Izgūts no <http://www.pmlp.gov.lv/lv/sakums/statistika/patveruma-mekletaji.html> 16.06.2017.;
- Izgūts no <http://www.pmlp.gov.lv/lv/sakums/statistika/repatriacija.html> 16.06.2017.
52. Reemigrācijas atbalsta pasākumu plans 2013.-2016.gadam. Rīga, 2013.gada jūlijs. Izgūts no <https://likumi.lv/doc.php?id=258715> 20.04.2017.
53. Reinolde, A.E., (2015). *Līnijas un saskarsme: refleksijas par bagātinošu robežošanas Latvijas daudzveidīgajā sabiedrībā* ; Radot iespējas attīstībai : diasporas bērnu un jauniešu izglītība. Aijas Lulles un Evijas Kļaves redakcijā ; LU Diasporas un migrācijas pētījumu centrs. – Rīga : LU Akadēmiskais

- apgāds Izgūts no
http://www.diaspora.lu.lv/fileadmin/user_upload/lu_portal/projekti/diaspora/Diasporas_berni_makets.pdf 15.06.2017.
54. Reņģe, V. (1999) *Psiholoģija. Personības psiholoģiskās teorijas. Lekciju kurss*. Zvaigzne ABC.
55. Reņģe, V. (2000) *Psiholoģija. Personības psiholoģija*. Zvaigzne ABC
56. Rīgas domes Izglītības, kultūras un sporta departaments, (2017) *Materiāls darbam ar jauniebraucēju un reemigrantu bērniem izglītības iestādēs*. Rīga
 Izgūts no
http://www.iksd.riga.lv/upload_file/IKSD_pievienotie/0_2017/10_2017/booklet_gala.pdf 28.10.2017.
57. Rīcības plāns Par sadarbību ar Latvijas diasporu 2015.-2017. gadam. Projekts.
 Izgūts no http://www.mfa.gov.lv/data/file/AMPlans_150714_Diaspora.662.pdf
 . 01.10.2017.
58. Starptautiskā migrācijas organizācija Rīgas birojs. (2009). *Uzziņas līdzeklis un noderīga informācija darbā ar migrācijas jautājumiem*. Izgūts no
<http://www.iom.lv/lv/integration> 21.04.2017.
59. Starptautiskā migrācijas organizācija. (2009). February 15, 2017 By Ultimatevisa Corporation. Retrieved from
<https://www.Ultimatevisa.Com/Causes-For-Migration/> 11.09.2017.
60. Šumilo, Ē., (2010) *Globalizācija pasaulē un Latvijā*. Rīga. Izgūts no
<http://profizgl.lu.lv/mod/book/tool/print/index.php?id=10569#ch2179>
 10.10.2017.
61. Šūpule, I., (2014). *Remigrācijas prakses analīze: atgriešanās modeļi, iemesli un process*. Izgūts no
http://fsi.lu.lv/userfiles/file/ESF_Latvijas_emigrantu_kopienas/Ex-ante/FSI_Supule_Reemigrācijas_prakses_analīze.pdf 21.04.2017.
62. Svence, G (1999) *Attīstības psiholoģija*. Zvaigzne ABC .
63. Wahba, J. (2015) *Who benefits from return migration to developing countries?*
 Retrieved from: <http://wol.iza.org/articles/who-benefits-from-return-migration-to-developing-countries-1.pdf> 16.10.2017.
64. Veigners, I (1993). *Latvieši ārzemēs*. Rīga: Latvijas enciklopēdija
65. Vispārējā cilvēktiesību deklarācija. Izgūts no
<http://www.humanrights.lv/doc/vispaar/vispcd.htm> 29.04.2017

66. Zaķe, D; Ose, L.; Lazda-Mazula, I; Viša, K. (2011.) Apmācību kursa “Starpkultūru komunikācija” rokasgrāmata. Izgūts no http://lapas.lv/biedri/files/resources/1392040947662_rokasgramata-starp-kulturu-komunikacija-2012.pdf 12.10.2017.
67. Zepa, B., Šūpule, I. (2009). *Imigranti Latvijā: iekļaušanās iespējas un nosacījumi*. Baltic institute of social sciences. Rīga Izgūts no http://www.integration.lv/uploads/files/informativie-materiali/imigranti_lv.pdf 11.09.2017.

PIELIKUMI

Teksta apstrāde analizējot respondentu atbildes uz pirmās grupas pirmo jautājumu (fragments)

Interviju fragmenti apkopoti atbilstoši pirmajai jautājumu grupai, izceltas valodas vienības, kas ļauj apzināt ar cik imigrantu un remigrantu bērniem skolotājas ir strādājušas (fragments)

Kāda ir Jūsu pieredze darbā ar cittautiešu imigrantiem?

1.klasē no 2.semestra ieradās **divas meitenes no Irākas** abas 7 gadus vecas. Meitenes N ģimene pēc divam nedēļām parcelās uz dzīvi citur, otra M joprojām turpina mācīties mūsu skolā, šobrīd jau trešajā klasē.

3.klasē klasei pievienojās **zēns J no Indijas**. Zēns dzīvespriecīgs, aktīvs, gatavs sadarbībai, draudzīgs un ļoti enerģisks.

Esmu strādājusi ar trim cittautiešu imigrantu bērniem, **K no Irākas** sāka mācīties 2.klasē mācību gada vidū, **E un Dž no Ķīnas**, 4.klasē E no gada sākuma, Dž pievienojās mācību gada vidū, un latviešu **remigrantu meiteni R no Austrālijas**, kas uzsāka mācības 3.klasē mācību gada vidū. Bērni no 9-11 gadus veci. R un K mācījās vien divus mēnešus, E un Dž turpina mācīties nu jau 6.klasē.

Man ir pieredze darbā ar cittautiešu imigrantiem bērniem 2 reizes. 1. Skolēns **A bija aptuveni 14 gadus vecs afgānis**. Mūsu skolā ieradās rudenī. Tā kā šis skolēns praktiski bija analfabēts, tad nevienā klasē viņu iekļaut nebija iespējams. Viņš mācījās individuāli ar mani. Mācīju latviešu valodu, matemātikas pamatus, nedaudz kaut ko no sociālajām un dabas zinībām.

Otrs skolnieks **B bija indietis**, 11 gadu vecs. Ar labām angļu valodas zināšanām, lasītprasmi. Viņš tika ielikts 5.klasē. Strādāju privāti 7 reizes pa 50 minūtēm. Ar šo skolēnu jutos daudz pārliecinātāk, jo bija jau pieredze un skolēns bija daudz motivētāks.

Strādāju vienu mācību gadu. Bērni bija ieradušies no **Ķīnas, Amerikas un Austrālijas**. 9 un 10 gadus veci. Tika iekļauti klasē atbilstoši savam vecumam. Bērni no Ķīnas ieradās viens gada sākumā otrs mācību gada vidū.

Bērni no amerikāņu nomācījās 2 gadus, no Austrālijas arī divus gadus, No Ķīnas pusotru gadu un divus gadus.

Esmu vienu gadu strādājusi ar cittautiešu imigrantu.

Ar **puisi no Afganistānas**, 9 gadus vecu. Zēns tika ielikts 2.klasē, bija vienu gadu vecāks nekā pārējie bērni. Zēns klasē sāka mācīties novembra vidū.

Zēns klasē mācījās apmēram septiņus mēnešus. Tā kā mācību viela netika apgūta, puisis netika pārcelts 3.klasē un šogad atkal turpina mācības 2.klasē.

Divus gadus esmu strādājusi ar skolēniem no **Ķīnas, Pakistānas**. Vienu gadu **no Afganistānas**. 9-10 gadus veci. "šie bērni klasē bija par diviem gadiem vecāki. Sāka mācīties skolā viens septembrī, viens novembrī, viens martā. Viens no bērniem atgriezās pēc gada dzimtenē, viens parcaļ uz skolu Jelgavā, pārējie turpina mācīties.

3.g. **viens no Irākas A**

Irākiešim A bija 10 gadi, mācījās otrajā klasē, tas nozīmē, ka bija vecāks par saviem klasesbiedriem par trīs gadiem.

Kāda ir Jūsu pieredze darbā ar latviešu remigrantiem?

2.klasē no otrā semestra klasei pievienojās **divas dvīņu māšas no Austrālijas**. Latviešu remigrantu ģimene. Tētis bija latvietis otrajā paaudzē. Nolēmis, ka viņa četriem bērniem ir jāiemācās latviešu kultūra, jāiepazīst savas saknes

4gadi.

Strādāju ar diviem bērniem iestājās 2012g., **brālis A un māsa B, dvīņi**. Vēl **viens bērns C iestājās** 2017.g.

A un B ieradās no Īrijas, C no Lielbritānijas, visi - 8 gadu vecumā.

Kurā klasē viņi tika iekļauti?

Dvīņi tika uzņemti 1. klasē, 1,5 g. vecāki nekā klasesbiedri. Ārzemēs šie bērni jau bija 1. klasi pabeiguši, un apguvuši sākotnējās prasmes angļu valodā.

C tika uzņemts 2. Klasē, nepilnu gadu vecāks par citiem. Pēc izglītības dokumenta zēnam būtu jāstājas 3. Klasē.

Skolā visi tika uzņemti māc. g . sākumā.

C turpina mācīties 1. klasē. A turpina mācīties 6. Klasē. B aizgāja uz mūzikas un mākslas pamatskolu.

**Teksta apstrāde analizējot respondentu atbildes uz piektās grupas jautājumiem
(fragments)**

Manas galvenās grūtības bija pilnīga nesagatavotība šim darbam, liels vietējo skolēnu skaits klasē, klasē ir arī bērni, kuriem ir uzvedības problēmas, mācīšanās grūtības. Izjutu lielu laika trūkumu,

Pilnīgs mācību materiāli trūkums, nekāda mācību plāna, vai programmas. Pašai viss jāizgudro ar ko sākt ko un kā mācīt. Nav pieredzes mācīt latviešu valodu cittautiešiem. Nespēja sākotnēji izskaidrot bērnu vecākiem (kamēr viņi vēl nebija atraduši tulkus) skolai nepieciešamās lietas, skolas noteikumus, ikdienas kārtību.

Pirmkārt būtu nepieciešama skolotāju iepriekšēja sagatavošana šim darbam.

Noteikti vai nu mazāks skolēnu skaits klasē, vai skolotāja palīgs.

Sadarbojoties ar šo bērnu vecākiem noteikti būtu jābūt tulkam, pieejamiem sagatavotiem materiāliem par skolā nepieciešamo, skolas dzīves norišu kārtību, vēlams rakstiskā veidā.

Noteikti nepieciešamas atsevišķas nodarbības latviešu valodas apguvei pēc stundām katru dienu, pēc noteikta plāna, sadarbojoties ar klases audzinātāju.

Vispār iepriekš sastādīts individuāls apmācības plāns šiem skolēniem.

Pirmkārt valodas apmācība, šinī gadījumā arī nopietns skolas atbalsta personāla darbs ar sarežģītu situāciju ģimenē. Protams, lai to varētu īstenot, arī tulkus pakalpojumi.

Man grūtības sagādā apstākļi, ka J ir neiespējami iesaistīt mācību darbā, bērnam visi uzdevumi ir pilnīgi citādi, viņam jāapgūst pirmkārt valodas pamati, burti, rakstība. Jāsastāda individuāls plāns darbam ar šo bērnu.

Uzskatu, ka bērnam ir nepieciešams nopietni mācīties latviešu valodu, lai rastos iespēja iesaistīties mācību darbā. To vajadzētu darīt katru dienu, lai būtu rezultāts. Klasē bērns varētu strādāt, ja būtu skolotāja palīgs, kas varētu izskaidrot bērnam uzdevumu noteikumus, un palīdzētu iesaistīties stundās notiekošajā.

Es darbam ar šiem bērniem biju slikti sagatavota, tiku nostādīta fakta priekšā, ka klasē ir šādi bērni.

Intervijas jautājumi.

1.jautājumu grupa:

- Kāda ir Jūsu pieredze darbā ar cittautiešu imigrantiem?
- Kāda ir Jūsu pieredze darbā ar latviešu remigrantiem?
- Ar cik un kādiem bērniem esat strādājusi?
- No kurienes bija ieradušies šie bērni? Cik veci?
- Kurā klasē viņi tika iekļauti? (par cik gadiem vecāki, vai atbilstošā vecumā? Kad? Mācību gada vidū, sākumā?)
- Cik ilgu laika posmu mācījās? Uz kuriem aizgāja, vai turpina mācīties?)

2.jautājumu grupa

- Cik sagatavoti šie bērni ierodas? Kā viņiem veicās? Kas padodas? Kādas šim bērnam jūsuprāt bija grūtības?
- Kā šis bērns jutās? (Valoda, vērtēšana, citu bērnu attieksme, citu bērnu vecāku attieksme?)
- Kāda palīdzība ir nepieciešama šim skolēnam?

3.jautājumu grupa

- Cik sagatavota bijāt Jūs? Vai esat apmeklējusi kādus kursus?
- Kādas Jums ir galvenās grūtības darbā ar šiem bērniem? Kāda palīdzība nepieciešama skolotājam?

4.jautājumu grupa

Kāda bija sadarbība ar iebraucēju bērnu vecākiem? Viņu ieinteresētība?

Kādu atbalstu sniedz skolas vadība? Kāda sadarbība ar skolas atbalsta personālu?

5.jautājumu grupa

Kas būtu nepieciešams, lai skolēnu imigrantu integrēšana un apmācība būtu maksimāli veiksmīga? Kādi ir Jūsu ieteikumi?

Maģistra darbs „Imigrantu un remigrantu bērnu integrācija skolā” izstrādāts LU Pedagoģijas, psiholoģijas un mākslas fakultātē.

Ar savu parakstu apliecinu, ka pētījums veikts patstāvīgi, izmantoti tikai tajā norādītie informācijas avoti un iesniegtā darba elektroniskā kopija atbilst izdrukai.

Autore: _____ Linda Polačenko

/personiskais paraksts/

Rekomendēju/nerekomendēju darbu aizstāvēšanai

Vadītājs: Dr.oec., profesors Andrejs Geske _____

/personiskais paraksts, datums/

Recenzents:

Darbs iesniegts Izglītības zinātņu nodaļā _____ (datums)

Dekāna pilnvarotā persona: docente Rita Kiseļova _____

/personiskais paraksts/

Darbs aizstāvēts maģistra gala pārbaudījuma komisijas sēdē
_____ gada _____, protokols nr. _____
vērtējums _____

Komisijas sekretāre: docente Rita Kiseļova _____

/personiskais paraksts/